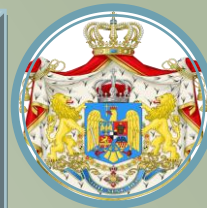

PISANII

S
Ă
N
G
E
O
R
Z
E
N
E

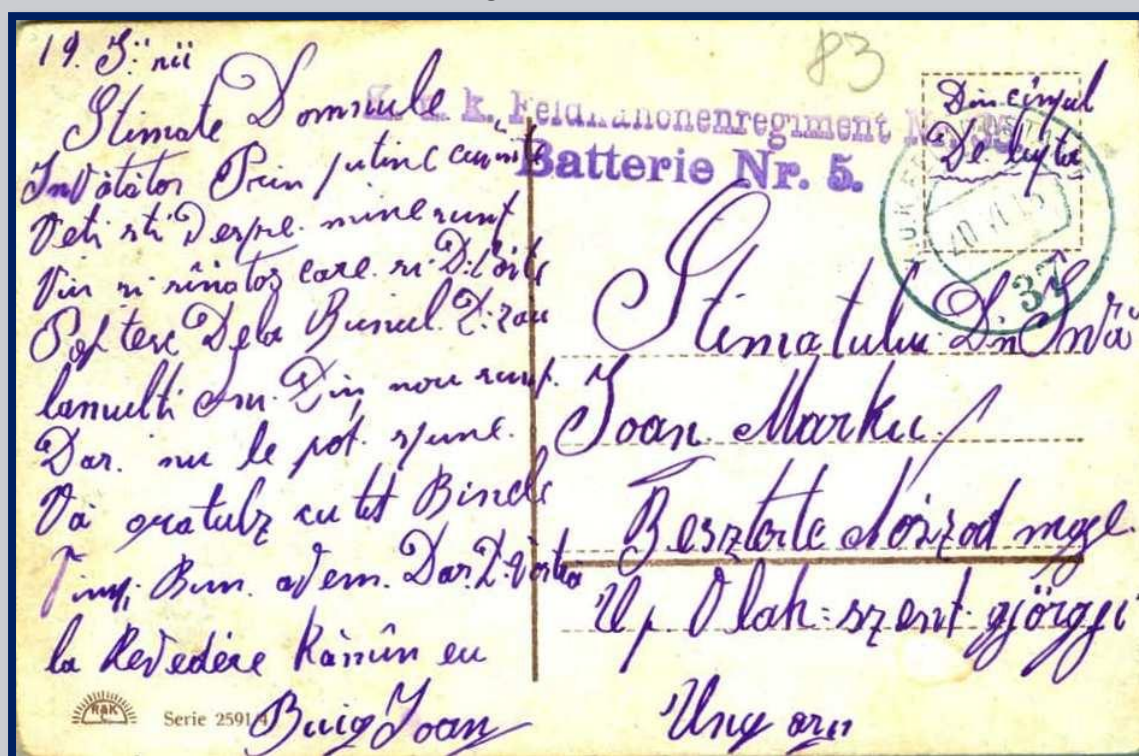
Sublocotenentul IUSTIN SOHORCA

În Primul Război Mondial

SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ
ANUL IX, NR. 11(99), NOIEMBRIE 2020

1915, iunie, 19 - Strigătul de suferință al tatălui-soldat

19 iunie 1915, din câmpul de luptă.

Stimate Domnule Învățător.

Prin puține cuvinte, veți ști despre mine sunt viu și sănătos care și D:1 tale poftesc de la Bunul D:zeu, la mulți Ani. Din nou sunt, dar nu le pot spune. Vă gratulez cu tot binele.

Timp bun avem. Dar D.vastră? la revedere. Rămân eu, Buia Ioan.

Adresată de Buia Ioan, domnului învățător Ioan Marcu, din Sângeorz Băi.

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond Învățător Ioan Marcu – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografiile și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție –

I. Starea civilă.

1. Numele și prenumele Solomon, Lucian
2. Corpul de trupă Regimentul 24 Inf.
3. Gradul Sublocotenent rez.
4. Profesiunea civilă Comitetar
5. Ultimul domiciliu*) Sângeorzi, Str. Târâmb
6. Născut la 23-V-1881 în plasa Poduș Vechi
județul Târâmb
7. Fiul lui Lilic și al Sancii
domiciliați la Sân. Român plasa Poduș Vechi
Jud. Târâmb
8. Căsătorit la 26-V-1904 cu Dra Catalina
atunci domiciliați în Sân. Român
plasa Poduș Vechi Județul Târâmb
9. Copii _____
10. Venit în corp la 1-VIII-1913 dela Regimentul
99/100 Infanterie.
11. Schimbări în starea civilă _____

*) Se va înscrie în creion spre a se putea șterge și scrie de titular noua adresă în caz de schimbare.

ANUL IX, NR. 11(99), NOIEMBRIE 2020

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie
„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniiisang.wordpress.com>

COPERTA 1: Sublocotenentul IUSTIN SOHORCA în Primul Război Mondial

COPERTA 2: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 3: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 4: Militari din Primul Război Mondial și medalii primite de ei

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

CUPRINS	5
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
<i>Corpul învățătoresc din Sângeorgiu – Anul școlar 1876/1877</i>	6
<i>Un personaj misterios căruia nu i se cunosc nici antecedentele, nici trecutul:</i> <i>Ștefan Hrișcău din Sângeorgiul Român</i>	8
<i>ALEXANDRU DĂRĂBAN, Sângeorzanul Maxim Pop și monumentul dedicat vicarului Ioan Marian</i>	10
<i>ALEXANDRU DĂRĂBAN, Câteva date despre construirea Bisericii greco-catolice „Sfântul Nicolae” din Sângeorz-Băi</i>	16
<i>Informații privind activitatea Reuniunii de împrumut și păstrare „Izvorul” din Sângeorgiul-Român</i>	20
<i>DORIN DOLOGA, ALEXANDRU DĂRĂBAN, Participarea locuitorilor din localitatea Sângeorz-Băi la Primul Război Mondial</i>	23
<i>Darea de seamă a consiliului de administrație a Societății „Hebe”</i>	28
<u>DIN GRANITĂ</u>	
<i>Sfințirea Bisericii Greco-Catolice din Sâniosif</i>	31
<i>POMPEI BOCA, Calea ferată Ilva Mică – Vatra Dornei</i>	37
<i>Un ecou – reflexii nepretențioase în jurul unor „chestiuni grănicerești”</i>	45
<u>DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – Publicistica</u>	
<i>Năsăud – 29 martie 1876</i>	49
<i>Bistrița-Năsăud la finea lui martie</i>	51
<i>Cea mai bună politică românească I</i>	54
<i>Cea mai bună politică românească II</i>	57
<i>Cea mai bună politică românească III</i>	60
<u>COMUNISM</u>	
<i>ALEXANDRU DĂRĂBAN, Câteva mărturii despre organizația „Sumanele Negre”</i>	63

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

CORPUL ÎNVĂȚĂTORILOR DIN SÂNGEORGIU

- Anul școlar 1879/1880 -

1. Mihai Domide, director și învățător ordinar în clasa a III-a trivială. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23.
2. Eremia Șorobetea, învățător ordinar în clasa a II-a trivială. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23.
3. Simion Tanco, catehet greco-catolic la școala trivială. A propus Religia în școala trivială. Numărul orelor: 4.
4. Ștefan Utalea, învățător ordinar în clasa a II-a școala elementară. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23.
5. Vartolomeu Șorobetea, învățător ordinar în clasa I a școlii elementare. A propus, în afară de religie, toate obiectele prescrise. Numărul orelor: 23.
6. Silviu B. Sohorca, , catehet greco-catolic la școala elementară. A propus Religia în școala elementară. Numărul orelor: 4¹.

---

¹ *Programa a VI-a a Gimnaziului superior român greco-catolic din Năsăud, anul scolastic 1879/80, Bistrița, 1880, pp. 59-60.*

Școala	în clasa	Numărul școlarii		Părăsire școala în decursul anului	Dintre școlarii ordinari la finea semestrului al doilea fură															
		La început	La finea		după naționalitate				religiune				progres							
		an școlar 1879/1880			Români	Germani	Maghiari	Izraeliți	Greco-catolici	Romano-catolici	Conf. augustană	Greco-ortodocși	Izraeliti	Eminenți	In prima	In secunda	In terția	Rămaseră neexaminați	Suma	
Trivială	II	18	17	1	17	-	-	-	17	-	-	-	-	5	9	2	-	1	17	
	III	19	16	3	16	-	-	-	16	-	-	-	-	5	8	3	-	-	16	
Poporală	Sângeorgiu	I	54	32	22	32	-	-	-	32	-	-	-	-	11	9	12	-	22	32
	II	40	34	6	34	-	-	-	34	-	-	-	-	7	17	10	-	6	34	
	Suma	131	99	32	99	-	-	-	99	-	-	-	-	28	43	27	-	32	99	

UN PERSONAJ MISTERIOS CĂRUIA NU I SE CUNOSC NICI ANTECEDENTELE, NICI SFÂRȘITUL: ȘTEFAN HRIȘCĂU DIN SÂNGEORGIUL ROMÂN

În anul 1924 academicianul Virgil Șotropa¹ publica în Anuarul de Istorie Națională² din Cluj un studiu intitulat „Tătarii în Valea Rodnei”, care a fost republicat în „Arhiva Someșană”³ din Năsăud în anul 1940.

Din materialele descoperite își poate face însă omul idee despre stările turburi și dezordonate din acele timpuri. Este vorba adică despre un mare hoinar al cărui nume, fals și rău însemnat în actele judecătorești scrise în nemțește, l-am identificat ca fiind Ștefan Hrișcău. Cine știe din ce pricină și în urma cărui fapt comis de acest om, magistratul bistrițean ia la interogatoriu, în 21 iunie 1729, pe trei Români someșeni care, cum se vede, știau câte ceva din trecutul aventuros al lui Hrișcău. Din spusele lor, ies la iveală și unele lucruri de interes.

Primul dintre cei interogați, Constantin Croitor din Rodna, spune următoarele: Încă înainte de invazia tătărească, Hrișcău a stat în gazdă la el timp de două luni, servind ca husar sub căpitanul Dumitru. Nu l-a văzut, însă, decât numai vreo două săptămâni pe acasă. Cu permisia căpitanului, a plecat într-un rând cu mai mulți soți în Moldova și a adus din Câmpulung mai mulți cai și o turmă de oi. Căpitanul a restituit oile proprietarilor, însă caii

---

¹ Virgil Șotropa s-a născut la Sânnicolau Gurghiului (în prezent Gheorgheni), unde tatăl său, Alexandru, era președinte al consiliului de inspecție pentru exploatarea pădurilor și receptor regesc. La vârsta de doi ani a rămas orfan de mamă. A urmat cursurile gimnaziale (secundare) la Liceul Grăniceresc din Năsăud, cu excepția clasei a IV-a din ciclul inferior 1880/1881, pe care a urmat-o la Liceul Evanghelic din Bistrița. După bacalaureat, în 1885, și-a continuat studiile la Universitatea Franz Joseph din Cluj, unde a urmat cursurile Facultății de Litere, specialitatea limba și literatura maghiară și germană. În anul școlar 1888-1889 a fost ales profesor suplinitor al liceului năsăudean, unde a predat limba română și limba maghiară la clasele I-IV. În data de 4 decembrie 1896 a fost încadrat ca profesor de limba maghiară și germană la liceul superior (Obergymnasium) din Năsăud. După plecarea fostului director, Ioan Ciocan, ca profesor de limba și literatura română la Universitatea din Budapesta, în anul 1899, dintre cei 6 profesori care au candidat la postul de director, comisia administrativă a fondurilor școlare l-a ales director pe Virgil Șotropa. Ministerul Învățământului de la Budapesta a respins hotărârea comisiei administrative a fondurilor grănicerești năsăudene pe motivul că „Virgil Șotropa este prea mare naționalist român.” În anul 1913 Virgil Șotropa s-a pensionat la cerere. În data de 1 noiembrie 1919 a fost reîncadrat ca profesor la catedra de germană, completată uneori cu: istoria, geografia, limba română și filozofia, unde a profesat până la pensionarea sa definitivă, în anul 1933. În data de 4 iulie 1898 s-a căsătorit cu Rozalia Goldschmidt, fiica unui renumit bijutier năsăudean. A decedat la 1 aprilie 1954 în vârstă de 86 de ani în Năsăud (https://ro.wikipedia.org/wiki/Virgil_Sotropa).

² *Anuarul Institutului de Istorie Națională* publicat de Alexandru Lapedatu și Ioan Lupaș, III, 1924-1925, Cluj, 1926, pp. 255-274;

³ „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1940, nr. 28, pp. 26-46.

UN PERSONAJ MISTERIOS CĂRUIA NU I SE CUNOSC NICI ANTECEDENTELE, NICI SFÂRȘITUL: ȘTEFAN HRIȘCĂU DIN SÂNGEORGIUL ROMÂN

i-a reținut, despre ceea ce va ști mai bine raporta Nistor Branită din Rodna care, atunci, era plăieș. Ce s-a ales mai apoi cu Hrișcău, nu se știe.

Al doilea, Petru Neamț din Feldru spune: L-a cunoscut pe Hrișcău, care și înainte și după revoluția curută a fost husar, și ca atare a umblat adesea prin Moldova făptuind furtișaguri. De multe ori a auzit cum husarii îl înjurau pe Hrișcău zicând că el poartă vina pentru invazia tătărească. Domnul Moldovei, adică intenționase să invadeze Ardealul pe la Brașov, însă și-a schimbat planul și a intrat prin trecătorile rodnene, pentru ca să răzbune pagubele mari și jafurile comise de Hrișcău și soții săi. Încotro a plecat el după invazia tătarilor și ce fărădelegi a mai făptuit, nu știe.

Al treilea, Vasile Andrieș din Sângeorz, descoperă că Hrișcău, de naștere e din Sângeorz, și a servit la curuți. a stat în închisoare la Bistrița, de unde l-a scos tatăl său, bătrânul Andrieș, și pentru asta, ca recompensă, a căpătat de la tatăl lui Hrișcău câteva pământuri pe care, el și fiul, le posedă și azi. După ce a scăpat din pușcărie, Hrișcău a dispărut din acest ținut.

Amănunte despre el și viața lui va ști spune mai bine Nicolae a Luchii din Sângeorz¹.

¹ Anuarul Institutului de Istorie Națională publicat de Alexandru Lapedatu și Ioan Lupaș, III, 1924-1925, Cluj, 1926, pp. 271-272; „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1940, nr. 28, pp. 43-44.

SÂNGEORZANUL MAXIM POP ȘI MONUMENTUL DEDICAT VICARULUI IOAN MARIAN

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Ioan Marian, acest luminat bărbat și mare român, s-a născut în anul 1796 în comuna Zagra. Tatăl său, țaran, a fost soldat grănicer și a luat parte în războaiele austrieșilor cu francezii, de unde s-a înapoiat șchiop. Marian a urmat școala trivială din Telciu, cea normală din Năsăud, apoi gimnaziul catolic din Bistrița și liceul românesc din Blaj, aici urmând filosofia și fizica, după sistemul școlar de atunci, precum și teologia, apoi se și hirotoni ca preot.

La 1 noiembrie 1819 fu numit profesor la gimnaziul din Blaj, funcționând până la finele lui august 1821. Murind preotul din Zagra, la cererea sătenilor din satul său și pentru a fi și de ajutor părinților, părăsi profesoratul și primi să fie preot în satul său natal. Aici a păstorit poporul aproape trei ani în mod admirabil (de la 1 Septembrie 1821 până la finele lui August 1824¹).

Murind fostul director Istrate de la școlile din Năsăud și tot în același timp fiind și vicarul episcopesc al Rodnei, Ioan Nemeș, numit canonic la episcopia Blajului, Marian fu chemat și numit director al școlilor din Năsăud și totodată administrator vicarial și mai apoi vicar deplin al districtului militar al Năsăudului și asesor al Sf. consistoriu episcopesc, cu decretul Nr. 24/16 Ianuarie 1834².

Vicarul Marian a fost un vrednic preot, un mare dascăl, un înflăcărat Român, iubindu-și neamul mai presus de orice. Viața și faptele lui pot servi, cu drept cuvânt, ca o minunată pildă vrednică de urmat³.

Ca recunoștință și pentru eternizarea numelui fostului Vicar Marian, pentru meritele lui câștigate pe câmpul învățământului public și director al școlilor năsăudene din fostul Regiment al II-lea român de graniță și în sfera administrației eclesiastice, ca vicar episcopesc foraneu al Rodnei și în special pentru ridicarea agriculturii și grădinăritului, unii elevi ai lui au emis ideea să se ridice un monument fostului lor dascăl. În acest sens vicarul Grigore Moisil a făcut la 23 decembrie 1859 „un apel către domnii ofițeri grăniceri, funcționari civili, preoți, învățători, notari, primari și alți bărbați de departe și de aproape, care au primit cultura lor în școlile Năsăudului, amicii și discipolii fostului director Marian”⁴.

---

¹ Iuliu Moisil, *Figuri grănicerești năsăudene – Vicarul Ioan Marian (1796-1846)*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1936, nr. 19, p. 138.

² *Ibidem*, p. 139.

³ *Ibidem*, p. 157.

⁴ *Ibidem*.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Printre cei care au răspuns acestui apel a fost și Basiliu Bașotă Moțiu Dâmbul¹ care contribuit cu mai bine de 600 florini în calitate și de nepot al acestuia². Trecând cam mulți ani de la strângerea fondurilor pentru moment, dar nefăcându-se nimic concret în acest sens, au apărut reacții în presa vremii. Astfel, în „Albina” a scris un „țăran” din Năsăud care îl întreba, printre altele, pe vicarul Grigore Moșil că „ce țărani au mâncat fondul lui Marian”³?

Văzând întrebarea din „Albina”, Basiliu Bașotă i-a trimis o scrisoare vicarului în care cerea explicații despre acel fond. Au trecut patru sau cinci ani, neprimind nici un răspuns, drept pentru care l-a provocat din nou pe vicar ca „în termen de 30 de zile să-i dea un răspuns să-i dea explicații că altfel va fi acuzat ca unul ce și-a însușit o avere străină, putând fi acuzat de încălcarea art. 183 din Codul penal”⁴.

Într-un alt număr al „Federațiunii”, părintele vicar Moșil era acuzat că „n-are nici o jenă, că era nepăsător” pentru construirea aceluia monument⁵.

La data de 5 octombrie 1869 și-a luat sarcina de a-i răspunde domnului Basiliu Bașotă Maxim Pop⁶ în calitate de membru în Comitetul administrator al fondurilor școlare, rugând pe cei din redacția „Federațiunii” să publice următoarele rânduri:

După ce s-au făcut repetate provocări către domnul vicar Grigore Moșil ca să dea relații despre administrarea banilor adunați pentru a ridica un monument fericitului Marian și după ce nici domnia-sa, nici altul din cei ce se bucură de încrederea domniei-sale n-au aflat de bine a răspunde la acele provocări, în interesul clarificării opiniei publice, aflu de lipsă a da o deslușire despre starea fondului Marian.

Domnul vicar a dat rațiuni despre numitul fond în ședința din 23 februarie 1869 a Comitetului administrator de fonduri școlare. Rațiunea e compusă până în anul 1864. Suma inclusă până la acel timp, după rațiuni, e 565 fl. 91 cr. v. a.. din această sumă s-au cumpărat cărți pentru biblioteca Mariană de 96 fl. 98 cr. v. a. Restul e 468 fl. 93 cr., partea cea mai mare în obligațiuni și puțini în bani gata.

Că domnul vicar n-a răspuns mai înainte cum e administrată acea fundație, nu e de a se presupune că doar dânsul și-ar fi întins mâna la acea avere comună, cauza e alta. Rog

¹ Basiliu Bașotă Moțiu Dâmbul s-a născut la 1 ianuarie 1836 în Zagra, fiu al lui Teodor Bașotă și Eudochia Zinvel. El trecuse prin diverse practici de jurist. A trecut la cele veșnice la data de 5 decembrie 1908 (A se vedea Teodor Tanco, *Virtus romana Rediviva – Memoria viitorului*, vol. VI, Bistrița, 1987, pp. 250-254).

² *Federațiunea*, Pesta, Anul II, 1869, nr. 29, p. 115.

³ *Albina*, Viena, Anul IV, 1869, nr. 1, pp. 2-3.

⁴ *Federațiunea*, Pesta, Anul II, 1869, nr. 29, p. 115.

⁵ *Ibidem*, nr. 107, p. 426.

⁶ Maxim Pop, profesor de istorie și geografie, născut la 10 august 1838 în Sângeorgiul Român. Familia Pop era o familie străveche, din sânul căruia s-au ridicat mulți oameni de frunte, ca de exemplu, fostul prepozit capitular greco-catolic de Gherla Macedon Pop, fostul vicar foraneu de Năsăud Anhidim Pop. La data de 23 iulie 1892 trecu la cele veșnice, în etate de numai 54 de ani (A se vedea „Revista ilustrată”, Șoimuș, Anul III, 1900, nr. 3-4, p. 29).

SÂNGEORZANUL MAXIM POP ȘI MONUMENTUL DEDICAT VICARULUI IOAN MARIAN

însă pe onoratul public să binevoiască a nu a se astrânge să o spunem căci, deși, acea cauză e de interes național, însă între împrejurările de față noi, cel puțin, cugetăm că ar fi mai bine să mai rămână așa până la alte timpuri favorabile.

La cele ce scrie corespondentul din comitatul Clujului în nr. 107 al „Federațiunii” observ numai atâta că inteligența din Năsăud trăiește în acea convingere că știe ce are de făcut fără a căpăta îndrumare de aiurea, comitetul ei lucră deja de două săptămâni în cauza viitoareii adunări a asociațiunii, iar încât pentru purtarea de față cu vicarul districtual, încă crede că e maioreană, deci mulțumește de sfatul frățesc¹.

Văzând cele apărute în numerele 107 și la răspunsul domnului Maxim Pop din 112 ale „Federațiunii”, Basiliu Bașotă trimite către același jurnal următoarele observări:

1. După repauzarea fericitului Marian, când s-a provocat publicul de a contribui pentru monumentul lui, comitetul pentru fondurile școlare al cărui membru este d-l Maxim Pop, nu a existat.

2. Cu ce drept și cunoștință au putut comitetul administrator de fonduri școlare a absolvi pe d-l raționist? Și dacă a făcut-o pe răspunderea sa, - de ce acel onorat comitet, al cărui președinte, mi se pare, e însuși d-l raționist, nu a publicat rațional întreg, împreună cu absolutoriul în vreun jurnal, ca astfel d-l raționist să poată fi spălat și publicul clarificat?

3. Cum se poate ca în 23 februarie 1869 să deie cineva rațiuni numai până în anul 1864? Și, în special, până la care zi a anului 1864? 1 ianuarie 1864 sau 31 decembrie 1864?

4. Cine a contribuit la suma de 565 fl. 91 cr. v. a. și, în special, care, cât a contribuit? Aici aș dori ca să-mi văd numele meu, de câte ori vine scris în consemnațiunea contribuțiilor și cu câtă sumă? Căci, eu știu mai bine decât comitetul fondurilor școlare cu cât am contribuit.

5. În suma de 565 fl. 91 cr. v. a. computată este uzura de 5 până la anul 1864 sau ba? Și dacă nu este computată, pentru ce nu?

6. De la anul 1864 până la anul 1869 sunt 5 ani. Prin urmare, pe acest timp de 5 ani, suma de 565 fl. 91 cr. v. a. cât a fructificat? Căci dacă s-ar computa numai un interuzuriu de 5% pentru suma de 565 fl. 91 cr., pentru un timp de 5 ani, face 150 fl. - laolaltă o sumă de peste 715. fl.

7. Adevărat, că o bibliotecă încă este un monument, însă am dori să știm ceva mai în detaliu despre biblioteca Mariană, unde e așezată? Sub a cui direcțiune și îngrijire? Și, în special, ce opuri sunt în dânsa? Mie-mi vine a crede că acea bibliotecă e conglomerată cu cea a casinei române din Năsăud sau a cutărei școli sau e aruncată în casa nori în colina d-lui raționalist și președinte al tuturor societăților din Năsăud, - și-mi vine a crede că acea bibliotecă constă, afară de diferitele calendare al diferiților ani, încă și din jurnalele diferiților ani, enumerate cu numele d-lui raționalist.

De cumva sunt în rătăcire, rog pe d-l Maxim Pop, ca apărătorul d-lui raționalist, părintele Moisi, să binevoiască în interesul năsăudenilor și pentru clarificarea

---

¹ Federațiunea, Pesta, Anul II, 1869, nr. 112, p. 447.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

publicului român cu privire la viitor, a face cunoscut că pe baza cărei decizii s-a fondat biblioteca Mariana, statutele bibliotecii și cu suma de 96 fl. 98 cr. ce opuri s-au cumpărat, unde e păstrată acea bibliotecă? Sub a cărui îngrijire și răspundere? Ce garanție este pentru existența ei și opurile dintr-însa cine le citește?

8. Sensul întregului pasaj al treilea, unde d-l Maxim Pop zice „că d-l vicar n-a răspuns mai înainte cum a administrat acea fundație, nu e de a presupune că doar dânsul și-ar fi întins mâna la acea avere comună, cauza e alta. Rog însă pe onoratul public să binevoiască a nu se astrânge să o spunem, căci deși acea cauză e de interes național, însă între împrejurările de față, noi, cel puțin, cugetăm că ar fi mai bine să mai rămână așa până la alte timpuri mai favorabile...”. E tanda-manda! Binevoiască d-l vicar Moisil a nu ne purta ziua cu lumina și a ne îmbăta cu apă rece, căci în urma provocării de a contribui pentru ridicarea monumentului Marian, domnia-sa a primit de la publicul român bani numărați în sumă de mai multe sute de florin v. a. Acești bani, domnia-sa i-a spesat, deci să plătească interesele și atunci interesul național va fi complet și se va completa și mai bine când se ridică monumentul, pentru care publicul român a contribuit.

Cred că d-l Maxim Pop îmi va concede că timp mai favorabil pentru ridicarea monumentului Marian nu poate să fie decât ziua de 8 august 1870, în care zi asociațiunea Transilvania se va afla în Năsăud și cu care ocazie, floarea inteligenței române, sub prezidiul acelei înalte autorități personale care, în 1845, cercându-și scăpare dinaintea persecuțiilor inamice națiunii noastre, și-a aflat azilul în casa aceluia Ioan Marian, care nu s-a sfiit a da piept cu comanda generală provincială de atunci, - zic, floarea inteligenței române va fi de față la ridicarea monumentului pentru care națiunea a contribuit.

9. La pasajul din urmă al rectificării d-lui Maxim Pop, nu am reflecta alta decât „fericiți cei ce cred, căci publicul și așa nu crede”.

10. Este curios că nu se află nimeni la Năsăud care să ieie la inimă această cauză pentru care s-au făcut atâtea provocări și, cum nu, căci în București nu este Ciocoiu care să nu fi fost ministru, și în Năsăud nu este personalitate care să nu fi văzut Viena, Innsbruck și Schonbrun pe spesele...

Domnule Maxim Pop, nu stați în ceva astfel de legătură cu banii contribuiți pentru monumentul lui Marian?

11. În fine, d-le Maxim Pop, concede-mi a vă ruga dacă ați luat asupra d-voastră sarcina de rectificare și apărare a d-lui părinte Moisil, ca membru al aceluia comitet, înaintea căruia îndatoritul părinte Moisil și-a așternut raționamentul, aveți bunătate, în sensul acestei provocări, a rectifica pe părintele Moisil și pe onoratul comitet și cu delăturarea tuturor sofismelor, a-mi răspunde în detaliu și special la pct. 3, 4, 5, 6 și 7 din această corespondență, ca astfel publicul să fie clarificat și d-voastră cu toții spălați¹.

La data de 8 noiembrie 1869 Maxim Pop dă un răspuns scurt la ziar în care specifică că „în interesul clarificării opiniei publice, sunt gata a da orice deslușire în orice privință încât îmi stă în putință...” insinuând că nu l-ar cunoaște pe autor, adică

¹ Ibidem, nr. 119, pp. 475-476.

SÂNGEORZANUL MAXIM POP ȘI MONUMENTUL DEDICAT VICARULUI IOAN MARIAN

---

pe Basiliu Bașotă, motivând că cel ce a scris era semnat cu pseudonimul „Un cetățean devotat” și că îi va sta la dispoziție¹.

La data de 30 noiembrie 1869 lui Maxim Pop i se dă un ultim răspuns privitor la fondul pentru ridicarea monumentului dedicat vicarului Ioan Marian. Acest răspuns este semnat cu pseudonimul „Un român devotat” și dat din comitatul Clujului:

Domnule Maxim Pop!

Cred că nu vei nega că administratorul fondului Marian, la toate provocările publicului de a pune rațiunea înaintea publicității, fără de cea mai mică sfială, a răspuns cu tăcerea peștelui.

Cred că nu vei nega că în iarna trecută a apărut în „Federațiunea” o corespondență din Abrud și eu cred că domnul administrator al fondului respectiv, părintele Moșil, după trecerea atâtor ani, numai din respectul acelei corespondențe și-ar fi dat răspunsul în 23 februarie 1869 înaintea comitetului respectiv din Năsăud pentru administrarea fondurilor școlare, în care comitet aveți și d-voastră onoarea de a fi membru, adică și-a dat răspunsul înaintea unu for incompetent, numai ca acea cauză să poată deveni în un alt stadiu și astfel administratorul să-și poată primi o manta prin care, într-adevăr, și-a găsit-o în persoana d-voastră.

Domnule profesor!

Acum, fii bun, spune-mi că în modul cu care și-a dat socoata înaintea comitetului școlar, nu ar fi fost mai bine a și-o da publicității, unde și-a avut locul, căci provocarea s-a făcut la public și banii s-au contribuit prin public.

Mai încolo, spune-mi domnule, că din 23 februarie 1869 până în octombrie și respectiv până astăzi, dacă onoratul comitet al fondului școlar din Năsăud a publicat raționamentul menționat, ca astfel publicul să fie clarificat și d-voastră cu toții spălați?

Spune-mi, domnule, sunt acestea proceduri corecte și demne de a se considera afară de toată suspiciunea?

Afară de aceasta, este lucru constatat că provocării mele i-a succes a vă îndemna pe d-voastră a arăta publicului că în 23 februarie 1869, d-l administrator a depus socoata până în 1864 și că contribuțiile incluse se urcă la suma de 565 fl. 91 cr., despre care cifre publicul numai socotea, însă pozitiv nu știa.

Însă după ce aceste trăsuri sunt numai generale, eu m-am aflat îndemnat și îndreptățit a vă interpela nu numai pentru mine, ci mai mult, în favorul publicului român, ca să binevoiți a publica socotelile în un mod special, prin vreun jurnal, după cum eu am pretins în corespondența mea tipărită în „Federațiunea”.

Însă, dumneata d-le Maxim Pop, ca un apărător plătit sau neplătit, chemat sau nechemat, în loc să faci destul dorinței publicului, exprimat de-atâtea ori și prin atâtea jurnale în loc să aperi onoarea unor năsăudeni și în loc să corespunzi chemării și bunei cuviințe ce

---

¹ *Ibidem*, nr. 126, p. 504.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

datorezi publicului, te-ai decis, cu scop poate ca să arunci această cauză în un alt stadiu și mai confuz, a alerga la sofisme și invenții noi și prin corespondența din „Federațiunea” te exprimi a fi spre dispozițiune la orice specialități, însă sub condiția numai să-mi fac cunoscut numele.

Eu te întreb acum, ce ai dumneata ori d-voastră cu numele meu? Respectul și devotamentul publicului ce l-a avut și-l mai are către persoana lui Ioan Marian, sub al cărui titlu, d-voastră, ați strâns mai multe sute de florini de la public, a pretins de repetate ori și pretinde și astăzi că socotelile speciale să le dați la publicitate, căci umbra lui Marian reclamă purificare și împlinirea propusului ce-l datorați!

Deci, iată, eu cu toată franchețea-ți exprim că numele meu nu ți-l fac cunoscut pentru că nu aflu de lipsă.

Eu nu locuiesc în Districtul Năsăudului, după cum suspecțați d-voastră, ci, într-adevăr, locuiesc în comitatul Clujului.

Cum, eu, să fi avut vreun scop tendențios de a înnegri pe unii sau pe mai mulți din Năsăud, te înșeli foarte și la astfel de sofisme nici că ai dibuința a recurge, nu!

Fără cea mai mică rezervă, vă exprim că nu eu, nici altul, ci însăși d-voastră, prin aceea că toate provocările publicului le-ați consemnat, socotelile respective în decurs de 10 ani nu ați voit și nu voiți nici astăzi, în sensul obligământului cu care ați fi datori a le da publicității, ați dat cauză la suspiciuni.

Nu voiesc a afirma, poate să fiți neimaculați, însă atâta nepăsare și consemnare ce ați documentat în un mod nejustificabil de atâția ani față cu pretenția publicului și, precum se vede, aveți intenția de a o practica și pro futuro, nu este atâta apă în Someșul năsăudenilor cât să vă puteți bdili sau înălbi înaintea publicului român.

În fine, vă provoc, lepădați-vă de toate sofismele și publicați socotelile respective în un mod special și în detaliu, așa precum eu v-am provocat punctual în corespondența mea din „Federațiunea”.

Totodată, vă fac cunoscut că spre cea mai mare bucurie a d-voastră, sunt decis a nu vă mai infesta în acest obiect și a nu mai scrie nici o literă, crezând că prin ceea ce am scris până acum, în patru rânduri în acest obiect, am făcut destul obligației mele ce o datorez umbrei lui Ioan Marian și-mi susțin obligământul că în 8 august 1870, când se va așeza și sfinți monumentul lui Marian, să fiu și eu de față la acea sărbătoare națională¹.

Cert e că dorința celui de mai sus, de a se ridica monumentul la 8 august 1870, nu s-a îndeplinit. S-au mai adunat bani la fondul amintit și s-a ridicat un frumos monument, la 2 iulie 1872, în cimitirul „Comoara” din Năsăud².

¹ *Ibidem*, nr. 140, pp. 569-570.

² Iuliu Moisil, *op. cit.*, p. 157.

CÂTEVA DATE DESPRE CONSTRUIREA BISERICII GRECO-CATOLICE „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SÂNGEORZ-BĂI

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Biserica greco-catolică „Sfântul Nicolae” din Sângeorz-Băi s-a edificat între anii 1875-1882, din piatră și cărămidă, sub păstoriarea preotului paroh Simion Tanco. Înaintea acestei biserici a existat o altă biserică din piatră care a fost demolată în 1882.

Un prim document întocmit de preotul Simion Tanco și care era adresat Episcopiei (Consistoriului Episcopal), se referă la intenția demolării bisericii celei vechi, venind cu propuneri pentru utilizarea materialului din vechea biserică. Documentul, pe care îl vom reda în cele ce urmează, poartă data de 4 iunie 1877, stil nou.

Pe cât de greu ne-a fost până ce am văzut lucrul acolo, ca să se pună piatra fundamentală a Bisericii noi ce s-a edificat deja în opidul nostru Sângeorgiu, pe cât de mari ne erau îngrijirile pentru potența de a putea duce în bun sfârșit acest lucru mare, îngreunat cu mari spese în aceste timpuri grele și vitrege; pe atât de mult ne tresaltă acum inima în bucurie văzând că ostenele puse la început și continuate în decursul zidirii, că sacrificiile de tot felul a populațiunii, sunt încununuate de un efect bun, de rezultat îmbucurător, având, într-adevăr, o biserică corespunzătoare timpului și populațiunii numeroase de aici. Biserica nouă, edificată, în Sângeorgiu, este aproape gata de sfințire. Pe din afară e dus lucrul totalmente în sfârșit, iar pe dinăuntru nu lipsește decât ridicarea corului, padimentarea și așezarea ornamentelor interne. Un lucru este încă demn în sfârșit, care ne va costa multe ostenele. Acela este nivelarea sau planizarea terenului de pe lângă biserică nouă, fiind multe afundături, dâmburi și gropi, folosite la stingerea varului întrebuițat la zidire. Tot pe acest teren, ce trebuie regulat și planizat, stă și biserică veche zidită din piatră.

Voim ca acest teren și cimitirul totodată să fie întru tot regulat și îngădit pe când va fi sfințirea bisericii noi, ar fi de o necesitate imperativă spargerea vechii biserici.

De aceea, rugarea fierbinte ce o îndreptăm Măritului Ordinariat Diecezan cu astă ocaziune e: dispensarea de a dărâma vechea biserică, darea unei instrucțiuni în astă privință și dispunerea, respectiv delegarea ca sfintele relicve (moaște) să se transpună în biserică de peste apă, de unde se vor readuce în cea nouă cu ocazia sfințirii. Cauzele care ne îndeamnă la această umilită rugare și la cea mai scurtă a ei rezolvare, sunt:

- 1. Că acea biserică veche tot va trebui odată să se spargă.*
- 2. Comisiunea aleasă pentru purtarea tuturor agendelor întru edificarea bisericii noi încă și-a dat învoirea la asta, precum arată decisul ei aici alăturat.*

Iar urgența cea mai mare întru spargerea vechii biserici rezultă.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

3. Din Opinia inginerului Mazanec, care fiind inspectorul clădirii, în un protocol luat la 29 aprilie a. c. în Comisiunea bisericii, stăruiește mult pentru dărâmarea bisericii vechi. Un extras din acest Protocol, în copie fidelă, privitor la spargerea vechii biserici se alătură.

Își bazează opinia asupra spargerii bisericii, repetăm a bisericii vechi, pe următoarele considerente:

a) Materialul de piatră din vechea biserică se va folosi atât la murii ce să se facă la înconjurarea bisericii celei noi, precum și la pardosirea acesteia jur-împrejur.

b) Cu aceasta se cruță poporațiunea de la procurarea unui material nou care mult a apăsat pe umerii acestei poporațiuni până în prezent; și de aceea ar fi cu mult mai cu scop a se sparge acuma biserica veche, când se încep lucrările de câmp și poporul cu mare greu ar putea aduna acest material de lipsă spre scopul atins, pe când cel din vechea biserică e adunat gata.

c) Regularizarea și planizarea terenului de pe lângă biserică nouă ar fi mai cu scop a se face acuma, ca să fie gata totul pe la sfințire.

d) Cu spargerea bisericii vechi se va isca pulbere mare care, oricum, nu se va lipi numai de pereții bisericii noi, dar va străbate și înlăuntrul ei și mai târziu ar fi dăunoasă pentru ornamentele interne a bisericii care, încă, nu sunt așezate; și această daună se va evita dacă biserica veche se va sparge acuma până ce percepții de lucru, lucrătorii sunt încă de față și la contragerea unei sau a altei daune, o ar repara numaidecât.

e) În urmă, prin dărâmarea vechii biserici, toate lucrurile ținătoare de noua biserică s-ar fini înainte de sfințire și după aceasta nu ar fi de lucrat nimic, fiind acuma tot simetric și frumos.

Acestea ar fi unele din vederile și motivele domnului inginer și inspector de clădire cărora, noi, încă aderăm cu toată inima.

Repetăm, dară, umilita noastră rugare despre dispensarea de a sparge biserica veche, despre darea unei instrucțiuni ținând în dărâmarea ei, precum și despre delegarea de a conduce relicvele în biserică de peste apă până la sfințire, cum e părerea inginerului.

Încât cu privire la lucrurile sacrale din vechea biserică, precum icoane, iconostasul cugetăm a se așeza o parte în turnul bisericii noi, unde sunt mai multe chiliuțe spațioase padimentate și prevăzute cu ferestre, o parte și în bisericuța de peste apă.

Sperând că vom obține grabnicul și părintescul rezultat, pe lângă asigurarea simțămintelor de reverență, suntem ai Măritului Ordinariat Diecezan¹.

În ceea ce privește construirea bisericii, au apărut și unele divergențe în ceea ce privește calitatea lucrărilor. Lucrările erau executate de maestrul și întreprinzătorul Carol Cramer din Bistrița, care trimisese oficialităților administrative și bisericești din Sângeorgiu, la data de 12 februarie 1878, o scrisoare de împăciuire. Ca intermediar în aplanarea acestui conflict a fost avocatul Dănilă Lica, din Bistrița,

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJAN B-N), Fond Oficiul parohial greco-catolic Sângeorz-Băi, Dosar 106, ff. 1-2 (față-verso).

CÂTEVA DATE DESPRE CONSTRUIREA BISERICII GRECO-CATOLICE „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SÂNGEORZ-BĂI

---

care era născut în Sângeorz. Acesta trimite un proiect de împăciuire la data de 14 februarie 1878 către curatorul primar Maxim Haliță¹. Recomanda ca să studieze acest proiect, atât de primărie, cât și de reprezentanței bisericești.

La data de 17 februarie cancelaria comunei Sângeorgiu a convocat în ședință extraordinară reprezentanța comunală care avea următoarea componență: preotul Simion Tanco, Maxim Haliță – curatorul primar, Donisă Pop, Leon Niculai, Eremie Șorobetea, Ion Buia, Iovian Ciocan, Dumitru Lușor, Moise Miron, Elisei Mărcuș, Nicolae Dărăban, Ilie Lazar, Iacob Anton, Simion Măriuş, Gavrilă Andresi, Petre Șorecău, George Sfrengu, George Ruști, Eremie Cârțu, tutorele public Ilie haliță, primarul Precup Varvari, subprimarul Dănilă Haliță și notarul comunal Alexandru Șteopoe.

Obiectul acestei ședințe a fost dezbaterea scrisorii de împăciuire a domnului Carol Cramer din Bistrița, scrisoare citită de Maxim Haliță, care prevedea printre altele:

I. Voieste comuna Sângeorgiu, spre evitarea unui proces ca din restul de 3.207 florini 23 cruceri v. a. să plătească 1.000 fl. La finea lunii februarie 1878 și 1.000 fl cu finea lunii mai 1878, iar restul de 1.207 fl. 23 cr. V. a. să se plătească cel mult cu finea lunii august 1878 în așa formă ca domnul Cramer, care va fi cu lucrătorii la repararea bisericii, să capete la finea fiecărei săptămâni 50 fl. V. a. cu care să răfuiască lucrătorii.

II. Să-i dea comuna Sângeorgiu fără plată lemnele pentru alaș, constând în 10-12 bârne și cel mult 60 poște.

III. Întreprinzătorul voieste a face reparațiile numai sub convingerea când comuna va denumi și alege un pricepător de lucru care să hotărască culoarea și amestecăturile din dânsa și în decursul lucrului să denumească acea comisie care să inspecteze dacă se întrebuintează numai materialele hotărâte.

IV. Ca ambele părți să se supună cauza unui proces bin nou iscat, competenței judecătoriei regii cercuale din Bistrița.

V. Comuna Sângeorgiu să garanteze pentru punctualitatea plătirii ratelor decise².

După audierea și dezbaterea celor prezentate de curatorul primar, Maxim Haliță, au ajuns la următoarele concluzii:

a) Că se învoiesc a plăti cu finea lunii februarie 1878 1.000 fl. V. a. și în finea lunii mai 1.000 fl. V. a., iar în decursul lucrului, în vara anului 1878, vor plăti suma de 207 fl. 23 cr., pe când restul de 1.000 fl. Numai după ce va fi lucrul gata și predat în samă.

b) Comuna Sângeorgiu va presta lemnele de alaș, iar din poștele cerute numai 30 de bucăți fără plată.

---

¹ *Ibidem*, Dosar 113, f. 25.

² *Ibidem*, f. 26(f.-v.).

ALEXANDRU DĂRĂBAN

c) Pentru hotărârea culorii și a ingredientelor se va denumi un pricepător de lucru și va pune în decursul lucrului o comisie care să inspecteze că se întrebuințează materialele propuse la colorat, maestrul având obligația ca la compunerea ingredientelor de colorat să cheme de față și pricepătorul de lucru adus. Proba cu culoarea să se păstreze până la finea lucrului atât de maestru, cât și de comună.

d) În cazul că s-ar isca un nou proces între cele două părți, din neîmplinirea condițiilor de împăciuire, reprezentanța a hotărât să rămână la condițiile din contract, adică a-și susține cauza la judecătoria regio cercuală din Năsăud.

e) Comuna Sângeorgiu, prin reprezentanța ei garanta pentru curata împlinire a ratelor cu propria ei avere¹.

Toate acestea au fost trecute într-un protocol, care a fost semnat de primarul Precup Varvari, membrii din reprezentanță Eremie Șorobetea, Eremie Cârțu și Ion Buia, precum și de notarul comunal Alexandru Șteopoe.

¹ *Ibidem*, ff. 26(f.-v.)-27.

INFORMAȚII PRIVIND ACTIVITATEA REUNIUNII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE „IZVORUL” DIN SÂNGEORGIUL-ROMÂN

Pentru a ocupa timpul liber al locuitorilor țărani - îndeosebi în lunile lungi de iarnă - în anul 1900 s-a înființat în localitatea Sângeorz-Băi „Reuniunea de citire și cântări”, deoarece s-a constatat că țărani pierdeau multe zile de lucru cu deplasări la bănci pentru a obține împrumuturi. De aceea, s-a hotărât înființarea unei reuniuni de împrumut chiar în localitate. Acest obiectiv s-a încadrat în mișcarea mai largă promovată de intelectualitatea din Transilvania de emancipare a locuitorilor de la sate de sub dominația capitalului străin și de înființare în acest scop, de diferite instituții de acordare a creditelor în condiții avantajoase.

La 7 martie 1901 s-a decis ca membrii comitetului de inițiativă să contribuie lunar cu o sumă de bani, pentru înființarea reuniunii. La 16 martie 1901 s-a redactat statutul reuniunii, care a fost semnat de toți membrii fondatori.

În primul an de activitate, reuniunea a avut atât la intrări, cât și la ieșiri, suma de 1.264 coroane.

În anul 1903 s-a încercat emiterea de acțiuni pentru înființarea unei bănci, dar s-a renunțat, din cauza lipsei de interes a potențialilor acționari.

Abia în anul 1904 a fost aprobat statutul, iar la sfârșitul anului s-a încheiat primul bilanț oficial; statutul definitiv a fost aprobat în septembrie 1905.

Activitatea reuniunii a progresat încet dar constant, atât în perioada de până la primul război mondial, cât și după Unirea din 1918.

Efectele crizei economice din anii 1929-1933 au făcut ca reuniunea să intre în dificultate financiară și să fie numită ca lichidatoare banca „Aurora” din Năsăud. Acest proces a continuat până la cel de al doilea război mondial, în anul 1944.

Bilanțurile contabile și datele generale despre reuniune erau publicate începând cu anul 1905 în „Anuarul Băncilor Române”. Reuniunea și-a îndeplinit menirea principală pentru care a fost creată: acordarea de împrumuturi mici la un cât mai mare număr de țărani, în condiții avantajoase.

De asemenea, a sprijinit dotarea acestora cu utilajul agricol necesar pentru munca pământului și asigurarea desfășurării muncilor agricole, cât și valorificarea produselor.

Activitatea reuniunii a fost benefică cu deosebire până în anii crizei economice interbelice (1929-1933) - când întreg sistemul de institute și bănci populare a intrat în impas – iar în anul 1944 a fost lichidată prin banca „Aurora” din Năsăud¹.

În cele ce urmează vă vom prezenta un convocator ce privea ținerea unei adunări generale ordinare în anul 1908.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Reuniunea de împrumut și păstrare „Izvorul” Sângeorz Băi* (descriere fond).

INFORMAȚII PRIVIND ACTIVITATEA REUNIUNII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE
„IZVORUL” DIN SÂNGEORGIUL-ROMÂN

CONVOCARE

Reuniunea de împrumut și păstrare „Izvorul” va ține
a IV-a adunare generală ordinară

în Sângeorgiul-român la 16 februarie 1908 la ora 2 p. m. în localul băncii. Sunteți rugați a lua parte sau în persoană sau prin plenipotență.

Obiectele:

1. Constituirea adunării și alegerea comisiei verificatoare.
2. Raportul direcțiunii și al comitetului de revizie despre gestiunea anului 1907.
3. Aprobarea bilanțului, distribuirea venitului net și darea absolutoriului.
4. Alegerea unui comitet de direcțiune.
5. Alegerea comisiei cenzorilor.
6. Fixarea salariilor pe timp de 3 ani.
7. Primirea membrilor noi.
8. Intrarea „Izvorului” ca membru la „Solidaritatea”.
9. Transformarea reuniunii „Izvorul” în societate pe acții.
10. Alte propuneri.

Dacă în ziua de 16 februarie nu vor fi prezenți membrii ceruți de statut, a doua adunare generală se va ține în 1 martie 1908 la ora 2 p. m. fără altă convocare, însă tot cu această ordine de zi.

Sângeorgiul-român, la 17 ianuarie 1908

Dr. ANDREIU MONDA m. p.
Director

Contul Bilanț

Active		Pasive	
Casa în numerar	2.130,18	Părți fundamentale	29.254,18
Obligațiuni cu cavenți	61.395,66	Depuneri	51.736,70
Împrumuturi ipotecare	23.299,26	Fondul de rezervă	522
Mobilier după amortizare	124,83	Fondul filantropic	50
Spese de fondare după amortizare	120,84	Fondul realităților	10,77
Interese restante	586,86	Interese anticipate și conturi creditoare	2.817,95
Cont debitor	18,15	Profit net	3.284,18
Coroane	87.675,78	Coroane	87.675,78

Contul Pierdere și Profit

Ieșite		Intrate	
Interese după depuneri	2.515,03	Interese	5.741,14

INFORMAȚII PRIVIND ACTIVITATEA REUNIUNII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE
„IZVORUL” DIN SÂNGEORGIUL-ROMÂN

Dare de rentă	251,50	Proviziuni și diverse	1.532,17
Dări de stat și comitatense	343,77	Interese de întârziere	325,08
Competințe de timbru	34,56	Taxe de înscriere	111
Salarii	790	Cont debitor	18,15
Chirie	120		
20% amortizare de mobilier	124,83		
20% amortizare din spese de fondare	120,85		
Spese curente și porto	143,82		
Profit net	3.284,18		
Coroane	7.728,54	Coroane	7.728,54

Împărțirea profitului net

5% interese după părțile fundamentale	1360,61
3% dividendă	811,84
Fondul de rezervă	647,46
Fondul filantropic	37
Fondul realităților	68,60
Remunerațiuni	358,67
Coroane	3.284,18

Fondul de rezervă cu finea anului 1907	1.200
Fondul filantropic cu finea anului 1907	90
Fondul realităților cu finea anului 1907	80
Coroane	1.370

Sângeorgiul-român, 31 decembrie 1907

Dr. Andrei Monda m. p.
director

Iosif Wagner m. p.
casier și membru în direcțiune

Ioan Marcu m. p.
secretar-contabil

Teodor Marțian m. p.
membru în direcțiune

Alexandru Șt. Buia m. p.
membru în direcțiune

Examinându-l l-am aflat corect.

Sângeorgiul-român, la 12 ianuarie 1908.

Comitetul de supraveghere:

Iustin Sohorca m. p.

Teodor Iepurean m. p.

Simion Alexi m.p¹.

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul IV, 1908, nr. 3, p. 4.

PARTICIPAREA LOCUIITORILOR ROMÂNII DIN LOCALITATEA SÂNGEORZ-BĂI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

DORIN DOLOGA
ALEXANDRU DĂRĂBAN

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din Sângeorz-Băi care au luat parte la Primul Război Mondial
între anii 1914-1918 ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

Nr. crt.	Numele și prenumele	Ocupațiune a civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medaliile
1.	Alexi Simion	agricultor	soldat	-
2.	Alexi Anton	agricultor	soldat	-
3.	Jarda Andron	agricultor	soldat	-
4.	Miron Mihăilă	agricultor	soldat	-
5.	Musteață Grigore	agricultor	soldat	-
6.	Pop Domide	agricultor	soldat	-
7.	Pop Leonte	agricultor	soldat	-
8.	Siminic Tofan	agricultor	soldat	-
9.	Timoce Alexandru	agricultor	soldat	-
10.	Tahăș Șandor	agricultor	soldat	-
11.	Rus Vasile	agricultor	soldat	-
12.	Buta Grigore	agricultor	soldat	-
13.	Râmbulea Ilie	agricultor	soldat	-
14.	Buia Alexandru	agricultor	soldat	-
15.	Budușan Nicolae	agricultor	soldat	-
16.	Musteață Grigore	agricultor	soldat	-
17.	Andresi Nicolae	agricultor	soldat	-
18.	Măriuş Ilie	agricultor	soldat	-
19.	Oanea Alexandru	agricultor	soldat	-
20.	Lazar Donisă	agricultor	soldat	-
21.	Bulța Maxim	agricultor	soldat	-
22.	Ivu Solomon	agricultor	soldat	-
23.	Buta Ion	agricultor	soldat	-
24.	Bulța Maxim	agricultor	soldat	-
25.	Irimie Larion	agricultor	soldat	-
26.	Șteopoe Emil	agricultor	soldat	-

DORIN DOLOGA/ALEXANDRU DĂRĂBAN

27.	Floroe Alexandru	agricultor	soldat	-
28.	Nițiu Tănasă	agricultor	soldat	-
29.	Georgeș Alexandru	agricultor	soldat	-
30.	Ban Partene	agricultor	soldat	-
31.	Bâznog Alexandru	agricultor	soldat	-
32.	Sfrengeu Alexandru	agricultor	soldat	-
33.	Miron Nechita	agricultor	soldat	-
34.	Mutu Vasile	agricultor	soldat	-
35.	Irimie Ion	agricultor	soldat	-
36.	Șorecău Ion	agricultor	soldat	-
37.	Buia Silivan	agricultor	soldat	-
38.	Costan Teodor	agricultor	caporal	-
39.	Larionesi Alexasndru	agricultor	soldat	-
40.	Mecicu Mafteiu	agricultor	soldat	-
41.	Musteață Alexandru	agricultor	soldat	-
42.	Morar Ion	ferar	soldat	-
43.	Timoce Roman	agricultor	soldat	-
44.	Niculai Ion	agricultor	soldat	-
45.	Hâruța Flore	agricultor	caporal	-
46.	Jarda Vasile	agricultor	soldat	-
47.	Buia Alexandru	agricultor	sergent	-
48.	Ban Teodor	agricultor	soldat	-
49.	Bâznog Ion	agricultor	soldat	-
50.	Neamțiu Ion	agricultor	soldat	-
51.	Siminic Costan	agricultor	soldat	-
52.	Varvari Anton	agricultor	soldat	-
53.	Bulța Iulian	agricultor	soldat	-
54.	Rățoiu Sidor	agricultor	soldat	-
55.	Ruști Nicolae	agricultor	soldat	-
56.	Petrașc Ion	agricultor	soldat	-
57.	Neamțiu Alexandru	agricultor	soldat	-
58.	Ogâgău Ion	agricultor	sergent	-
59.	Siminic Maxim	agricultor	fruntaș	-
60.	Strugar Alexandru	agricultor	soldat	-
61.	Lupoe Maxim	învățător	soldat	-
62.	Partene Maxim	agricultor	soldat	-
63.	Cordoș Emil	agricultor	soldat	-
64.	Olar Sebastian (Rodna Nouă)	agricultor	soldat	-

PARTICIPAREA LOCUIITORILOR ROMÂNII DIN LOCALITATEA SÂNGEORZ-BĂII LA
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din Sângeorz-Băi care au luat parte la Primul Război Mondial
între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și au fost decorați

După cum spuneam în numărul trecut al revistei, Un număr de 48 de locuitori români din Sângeorz-Băi mobilizați în cadrul armatei austro-ungare s-au remarcat pe câmpul de luptă și au fost decorați¹. Decorațiile primite au fost: *Crucea pentru Merit*, *Crucea Carol*, *Medalia de Vitejie* (*Medalia de Argint*, clasele I și II și *Medalia de Bronz*.

Crucea de Merit a fost o înaltă decorație pentru ofițeri, fondată de împăratul Franz Joseph I în anul 1849, bazată pe recomandarea Feldmareșalului Josef Conte Radetzky, și acordată până la sfârșitul monarhiei în 1918².

Crucea Carol a fost instituită de ultimul monarh al Austro-Ungariei, Carol I de Habsburg-Lorena, pentru a recompensa vitejia tuturor ofițerilor și soldaților de pe front, reprezintă una dintre cele mai populare decorații austriece ale Primului Război Mondial. Instituită prin decret imperial la 13 decembrie 1916, crucea era acordată tuturor combatanților, fără deosebire de grad, care se aflau pe front de cel puțin trei luni³.

Una dintre cele mai apreciate medalii militare austriece, obținută pentru fapte de arme și bravură pe front, era medalia pentru vitejie. Apărută încă din vremea lui Joseph al II-lea, la inițiativa Feldmareșalului conte András Hadik, care a scris, personal, decretul de instituire, la 19 iulie 1789, medalia pentru curaj avea la început trei clase: clasa I aur, clasa II argint mare și clasa III argint mic. La acestea, pe 14 februarie 1915 a mai fost adăugată clasa a IV-a din bronz¹⁹. Medalia era destinată, până în anii Primului Război Mondial doar gradelor inferioare, pentru fapte de curaj pe câmpul de luptă. După 15 septembrie 1917, clasele I-III au devenit accesibile și ofițerilor cu distincția purtării literei K pe panglică⁴.

În ceea ce privește pe sângeorzenii participanți la Primul Război, aceștia au primit în total 82 de decorații, unii dintre ei chiar 4 și 3 decorații. Astfel, au fost decorați cu:

- *Crucea de Merit*: 1;
- *Crucea Carol*: 6;
- *Medalia de Argint, clasa I*: 27;
- *Medalia de Argint, clasa a II-a*: 24;
- *Medalia de Bronz*: 24.

¹ Arhivele Naționale Sibiu, *Fond Astra*, pachet nr. 4, act nr. 4 a, f. 3.

² [https://www.wikiwand.com/ro/Crucea_de_Merit_Militar_\(Austria\)](https://www.wikiwand.com/ro/Crucea_de_Merit_Militar_(Austria)).

³ Sever-Petru Botan, Lucian Munteanu, *Medalii și decorații din colecția institutului de arheologie din Iași (III)*, în „Arheologia Moldovei”, Iași, XL (2017), p. 145.

⁴ *Ibidem*, p. 146.

DORIN DOLOGA/ALEXANDRU DĂRĂBAN

Nr. crt.	Numele și prenumele	Ocupația	Gradul	Decorațiile				
				Medalia de Argint I	Medalia de Argint II	Medalia de Bronz	Crucea Carol	Crucea de Merit
1.	Jarda Leon	agricultor	soldat	da	-	-	-	-
2.	Lupșor Vasile	agricultor	sergent	da	-	da	-	-
3.	Sohoca Cosma	agricultor	caporal	da	-	-	-	-
4.	Algeorge Ion	agricultor	caporal	-	da	-	-	-
5.	Andresi Macedon	agricultor	caporal	da	-	-	-	-
6.	Petrașc Maxim	agricultor	fruntaș	da	da	-	da	-
7.	Buia Iovu	agricultor	sergent	da	da	-	-	-
8.	Oproe Gavrilă	agricultor	plutonier major	da	da	da	da	-
9.	Oanea Vasile	agricultor	sergent	da	-	-	-	-
10.	Sfrengeu Maxim	agricultor	sergent	da	-	-	-	-
11.	Calina Maxim	agricultor	caporal	-	da	-	-	-
12.	Sohorca Iustin	învățător	sub-locotenent	-	-	-	-	da
13.	Cucu Ion	agricultor	soldat	-	-	da	-	-
14.	Pop Maxim	agricultor	sergent	da	-	-	-	-
15.	Jarda Varnava	agricultor	plutonier	da	da	da	da	-
16.	Vălean Alexandru	agricultor	soldat	-	da	-	-	-
17.	Gagea George	agricultor	caporal	-	da	-	-	-
18.	Jarda Maxim	agricultor	caporal	da	-	-	-	-
19.	Lazar Anton	agricultor	sergent	da	-	-	-	-
20.	Algeorge Iacob	agricultor	soldat	-	-	da	-	-
21.	Gabor Ion	agricultor	plutonier	da	da	da	-	-
22.	Hâruța George	agricultor	plutonier	-	da	-	-	-
23.	Gagea Alexandru	agricultor	plutonier	da	da	da	da	-
24.	Pop Alexandru	agricultor	sergent	da	-	da	-	-
25.	Niculai Maxim	agricultor	caporal	-	-	da	-	-
26.	Buia Alexandru	agricultor	caporal	-	da	-	-	-
27.	Dobzeu Flore	agricultor	caporal	-	da	-	-	-
28.	Vălean Macedon	agricultor	fruntaș	-	da	-	-	-

PARTICIPAREA LOCUIITORILOR ROMÂNII DIN LOCALITATEA SÂNGEORZ-BĂI LA
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

29.	Andresi Macedon	agricultor	plutonier	-	da	-	-	-
30.	Mecicu Alexandru	agricultor	soldat	-	da	-	-	-
31.	Petrașc Vasile	agricultor	caporal	-	da	-	-	-
32.	Cristurean Emanoil	agricultor	plutonier	da	da	da	-	-
33.	Lupoe Costan	agricultor	plutonier major	da	da	da	-	-
34.	Varvari Grigore	agricultor	sergent	da	-	da	-	-
35.	Ciobotar Maxim	agricultor	sergent	da	-	-	da	-
36.	Răzvanță Maxim	agricultor	caporal	-	-	da	-	-
37.	Buia Maxim	agricultor	fruntaș	-	-	da	-	-
38.	Costan Solomon	agricultor	caporal	-	da	-	-	-
39.	Pop Alexandru	agricultor	plutonier	da	da	da	-	-
40.	Gabor Ion	agricultor	plutonier	da	-	da	-	-
41.	Jarda Maxim F.	agricultor	sergent	da	da	da	-	-
42.	Marica Petru	agricultor	caporal	-	-	da	-	-
43.	Lupoe Alexandru	agricultor	plutonier	-	da	da	-	-
44.	Pop Maxim	agricultor	sergent	da	-	da	-	-
45.	Siminic Alexandru	agricultor	sergent	da	da	da	-	-
46.	Ciobotar Ion	agricultor	sergent	da	-	da	-	-
47.	Flore Solomon	agricultor	sergent	-	-	da	-	-
48.	Lupoe Ion	secretar comunal	sub- locotenent	da	-	da	da	-
TOTAL: 82				27	24	24	6	1

DAREA DE SEAMĂ

a consiliului de administrație a Societății „Hebe”

- asupra gestiunii anului 1923 -

Către adunarea generală, ordinea ținută în 28 decembrie 1924

Domnilor acționari!

Cu onoare venim să vă prezentăm al XII-lea bilanț încheiat de la înființarea societății noastre.

Veți putea constata oarecare progrese și în anul de gestiune expirat, deși încă nu am ajuns la situația ideală pentru care se lucrează și care se pretinde de la stațiunea balneară modernă.

În cursul anului 1923 s-a mai completat mobilierul cu peste 60.000 lei, s-a cumpărat un motor cu dinam pentru instalație electrică cu 80.000 lei folosindu-se până atunci de un motor împrumutat, s-au efectuat reparațiuni și adaptări mai mici, urgente de aproape de 30.000 lei. Tot în anul 1923 s-a efectuat captarea izvorului nr. 5.

Exportul de apă asemenea este în creștere față de anul anterior.

Ce privește bilanțul ce vi-l prezentăm, este compus cât se poate de real, socotite fiind active cu prețuri foarte reduse și în mare parte tot cu valoarea veche.

Față de anul 1922 se constată următoarele schimbări mai însemnate în conturile de activă și pasivă:

La activă

Mașinării a crescut de la 108.000 la 227.058,50 cu motorul dinam și accesorii cumpărate și cu mașinăriile trecute de la Electrica, care a fost omis.

Adaptări la băi a crescut de la 1326 la 28.788,37 cu adaptările și reparațiile menționate.

Mobilier a crescut de la 20.000 la 95.648,25 cu mobilierul cumpărat în cursul anului expirat.

Lăzi și sticle în care se cuprind și dopuri și vignete a crescut de la 10.500 la 182.696,88 procurându-se în cursul anului sticle în preț de peste 240.000 și dopuri cu peste 27.000 lei din care, conform inventarului, o parte însemnată se aflau cu 31 decembrie 1923 încă în magaziile societății.

Debitorii au crescut de la 81.543,17 la 135.177,43, adică cu 53.634,26. La acest loc observăm că în prezent nu mai exportăm apă minerală pe credit, ci numai contra numerar.

Trecând la Pasivă constatăm:

Capital societar este complet achitat în sumă de lei 600 mii.

Fondurile de rezervă și de edificare au sporit de la 15.929,97 la 30.594,03 și totodată vă propunem o dotație din beneficiul net de aproape 50.000, astfel vor atinge suma de lei 80.000.

DAREA DE SEAMĂ A CONSILIULUI DE ADMINISTRAȚIE A SOCIETĂȚII „HEBE”
- ASUPRA GESTIUNII ANULUI 1923 -

Creditorii au crescut de la 8.886,57 la 160.953,16, fiind din nou nevoiți a solicita pentru trebuințele societății creditul băncii „Aurora” oferit cu aceeași bunăvoință ca și în trecut.

Beneficiul net a crescut de la 48.203,56 la 164.011,94, adică cu 115.808,38.

Din cele premerse se poate constata că societatea noastră a dezvoltat în cursul anului expirat o activitate mulțumitoare, deși cum am menționat mai pentru ca să se întrunească condițiunile unei stațiuni moderne balneare și pentru ca să ajungem la maximal valorizării apei minerale, se pretind încă multe modificări și adaptări, care toate sunt bine fixate în programul de muncă al Consiliului Dumneavoastră și în parte sunt pe cale de a fi cu succes rezolvate.

Profit și pierdere se prezintă cu un spor apreciabil la Venite de la 162.241,59 la 325.031,73, adică cu o creștere la dublu și cu un spor la cheltuieli de la 114.038,03 la 181.019,79, adică cu lei 46.981,76.

Relativ la distribuirea beneficiului net de lei 164.011 ne luăm voie a vă face, în coînțelegere cu comitetul de cenzori, următoarea propunere, să se deie:

10% fondului de rezervă.....	16.401,24 lei	
20% fondului de edificare.....	2.802,70 lei	
5% dividendă acționarilor.....	27.891,66 lei	
10% supradividendă.....	55.783,34 lei	83.675 lei
Consiliul de administrație în loc de orice plată.....	11.000 lei	
Comitetul de cenzori.....	2.500 lei	
Transport.....	146.378,94 lei	
Pentru scopuri filantropice:		
Bisericii Sângeorzul-Românesc pentru organizarea unui cor.....	1.000 lei	
Școlii de meserii Sângeorz.....	1.000 lei	
Școlii primare.....	1.000 lei	3.000 lei
Remunerațiuni domnilor:		
Dr. Teofil Tanco, președinte.....	3.600 lei	
Dr. Leon Scridon.....	1.500 lei	
Leon Bancu.....	4.000 lei	
Traian Ionașcu.....	2.000 lei	14.500 lei
Supradotație fondului de rezervă.....	133 lei	
Total.....	164.011,94 lei	

Domnilor acționari!

Deși criza de numerar, în prezent poate mai acută ca oricând, totuși ținând seamă datorința exprimată din mai multe părți, venim să vă propunem continuarea emisiunii de noi acțiuni pentru sporirea capitalului societar de la 600.000 la 1.500.000 lei, respectiv la suma ce se va subscrie până la 10 octombrie 1925, încredințând Consi-

DAREA DE SEAMĂ A CONSILIULUI DE ADMINISTRAȚIE A SOCIETĂȚII „HEBE”
- ASUPRA GESTIUNII ANULUI 1923 -

---

liului executarea hotărârii dumneavoastră.

Pentru acest spor avem aprobarea ministerială sub nr. 44843-1921, ord. nr. 32123-13, august 1921, transmis nouă la copie de Inspectoratul Comercial Cluj la 16 august 1921 sub nr. 377-1921, prin care se aprobă sporirea până la 4 milioane lei.

Propunem următoarele condițiuni de subscriere:

Aționarii vechi pot subscrie acțiuni nominale a 100 cu prețul de 100 plus 5 lei spese de emisiune.

Neăționarii pot subscrie acțiuni nominale de 100 cu prețul de 140 lei din care 100 trece la capitalul societar, 35 la fondul de rezervă, iar 5 spese de emisiune.

Subscrierile încep imediat după adunarea generală de astăzi și durează până în 1 octombrie 1925.

Prețul acțiunilor se va vărsa: la subscriere 30% plus spesele de emisiune, iar restul până la 10 octombrie 1925.

Se poate vărsa întreg prețul cu ocaziunea subscrierii.

Subscrierile și vărsămintele se pot face: la sediul societății, apoi la „Aurora” și „Mercur” Năsăud și la „Aurora”, sucursala Bistrița.

Noile acțiuni beneficiază cu dividendă fixată în adunarea generală, proporțional cu vărsămintele efectuate.

Față de cei ce nu vor achita prețul acțiunilor la termenele fixate, se va proceda conform statutelor, trecând vărsămintele făcute în favorul Fondului General de rezervă.

Acțiunile se pot cumula tot 5 ori la acțiuni nominale 100 în titluri de 500 ori 100 lei.

Vărsămintele efectuate se vor recunoaște în titlul provizoriu distribuit acționarilor.

Consiliul de administrație își rezervă dreptul de selecționare al acțiunilor în cazul că s-ar subscrie peste limita fixată.

Terminând, ne luăm voie a vă prezenta bilanțul cu toate conturile sale, rugându-vă ca după ascultarea raportului de cenzori, să binevoiți:

1. a aproba bilanțul încheiat cu 31 decembrie 1923 și a da descărcarea Consiliului de cenzori de gestiunea lor pe anul expirat;
2. a primi propunerea noastră cu privire la distribuirea beneficiului net;
3. a aproba sporirea capitalului societar conform propunerii Consiliului de Administrație;
4. a rezolva eventualele propuneri prezentate conform statutelor.

Din ședința Consiliului de Administrație ținută la 19 decembrie 1924¹.

---

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, *Fond Societatea Acționară „Hebe” din Sângeorz-Băi*, volum 4.

DIN GRANIȚĂ

SFINȚIREA BISERICII GRECO-CATOLICE DIN SÂNIOȘIF

Comuna Poiana sau Sânioșif este o comună încă numărând abia vreo 700 suflete în Episcopia Gherlei, Vicariatul Rodnei-vechi; este o comună despre care, până acum, nu s-a vorbit în foi nimica; este Nazaretul din Sfânta Scriptură, căci le plăcea la oameni a-și pune întrebarea: ce poate fi în Poiană, ce putem vedea acolo? Sfințirea bisericii noi edificate a dovedit încă că comuna aceasta, prin păstorul ce-l are, a fost ridicată la un nivel unde multe comune ar trebui să steie după populația și averea lor, dar, durere, nu stau! S-a dovedit și cu această ocazie, ce minuni poate să facă un om harnic, un preot destoinic, un om cu însușirile părintelui Buzilă! Comuna Poiana (Sânioșif) o păstorește părintele Ștefan Buzilă dar numai de 12 ani. În acest timp omul acesta a făcut, cu drept cuvânt, minuni în Poiana și, deși „e modern a scrie în foi” și a umple urechile întregii lumi cu laude și titluri bombastice (mai totdeauna nemeritate), acest om a tăcut și a făcut. Știu, cu pozitivitate, că i s-au cerut odată informații referitor la o faptă lăudabilă a sa ca să se publice în foi și ce a făcut el? Pur și simplu a zis, că nedorind laude în publicitate, nu poate da aici o informație.

După informațiile sigure ce am, înainte de venirea părintelui Buzilă în Poiana, lucrurile, în toată privința, lăsau foarte mult de dorit. Școala edificată pe un sol mlăștinos era o adevărată ruină, așa că în diferite rânduri s-a făcut amenințarea că o vor închide, iar în loc de bani școala avea datorii. De progres în școală, nu putea să fie nici vorbă! Părintele Buzilă fără a face aruncări pe popor, ci singur, prin diligența sa plătește datoria și, apoi, repară școala cu vreo 1.800 coroane, se îngrijește de aranjamentul intern, de mijloace pentru învățământ și de învățător harnic, ba a ridicat și fondul inalienabil în mod foarte însemnat. Azi școala din Poiana e una dintre cele dintâi în toată privința.

Ce privește biserica, aceasta stătea încă foarte rău. O bisericuță încă de lemn, aproape în ruină și cât se poate de primitiv și sărăcăcios prevăzută cu din cele necesare. Această bisericuță, însă, în timpul din urmă a devenit un struț și a fost și a fost prevăzută, ca orice biserică avută, încât însuși vicarul de pie memorie Dr. Ioan Pop, care născut din această comună, cunoștea starea anterioară, s-a exprimat la o vizită canonică „e foarte frumos, așa se cuvine unui altar”!

Fondul bisericii era numai cu numele. După rațiuni, capitalul bisericesc era numai 1.857 florini, dar și aceștia dați împrumut fără obligații ori dacă în parte da – nevalide. S-a apucat omul de muncă și încă ce muncă! Căci fără de a face repartitie barem un filer pe

SFINȚIREA BISERICII GRECO-CATOLICE DIN SÂNIOȘIF

popor și fără a face datorii în timpul foarte scurt de 12 ani, a fost stăpân să clădească biserica acum sfințită. Prin predica și sfaturile sale, a câștigat pe seama bisericii nu mai puțin decât 19 pământuri, toate de preț bun, a câștigat donații în bai aproape 8.000 coroane, după cum arată cartea de aur introdusă de el, și aceste toate de la un popor mic la număr și în stare materială foarte modestă. A introdus la biserică multe izvoare noi de venit și, apoi, luând manipularea averii bisericești în mână sa și introducând și aici o ordine exemplară, deși la începutul clădirii bisericii, în 1900, dispunea numai de 15.735 coroane 14 fileri, a știut că fără repartiție, fără împrumuturi să sfârșească clădirea cu peste 32.000 coroane, ba, după cum chiar el s-a exprimat azi, i-au mai rămas și bani gata după acoperirea tuturor speselor! Ce ar fi făcut acest preot cu zelul și interesul lui în comună mai populată și mai bogată?!

Cât a durat clădirea bisericii a făcut nenumărate călătorii pe spesele proprii în toate părțile pentru a ușura posibilitatea clădirii, pentru împuținarea cheltuielilor de clădire și pentru buna reușită a lucrărilor. Ia și succes, căci o așa clădire cum e biserica nouă din Sânioșif nicicând nu se poate face cu prețul de 32.000 coroane, fără o îngrijire specială și dezinteresată, deoarece poporul n-a presta nimic, afară de piatra trebuincioasă. Deși a avut conducător de clădire pe inginerul Andrei Mazanec din Năsăud, spun poienarii că, când era preotul acasă, el veșnic era pe alașuri și controla, ba când venea noaptea de undeva, mergea atunci noaptea cu lumină la locul clădirii și căuta ce și cum s-a lucrat?!

Sfârșindu-se clădirea, a urmat aranjamentul intern, făcut și acela cu gust excelent prin soția sa și dânsul. Aici trebuie să constat că am văzut multe biserici bogate, împodobite cu mult aur, cu multe lucruri scumpe, dar o biserică aranjată cu atâta gust, o biserică cu un aspect atât de frumos a aranjamentului intern, n-am văzut. Spună toți cei ce au văzut-o, au admirat lucrul acesta ori ba?!

Dar să venim la actul sfințirii. Vicariatul din Năsăud a fost rugat să facă dispozițiuni pentru sfințire și la intervenția acestuia, consistoriul din Gherla a delegat pe Magnificul Domn canonic Dr. Octavian Domide, cu asistența Reverendisimului Domnului vicar Ciril Deac să îndeplinească sfințirea în ziua de 28 August 1903 în praznicul Adormirii Preacuratei Fecioare, cum se zice în cele 450 invitatoare expediate.

Joi, în 27 august, seara la ora 5, Magnificul Domn canonic Domide și Reverendisimul Domn vicar Deac, după care urmau o mulțime de trăsuri cu oaspeți din Năsăud și jur, la podul leșului, adică în depărtare de 7 km. De Poiană, au fost întâmpinați de un întreit „să trăiască” ieșit din puternicele piepturi alor 13 inși călăreți, înfrunte cu vătaful Alexa Candale, absolut de școală comercială din Brașov. De aici, premergând călăreții, care tot la distanța unui km., vesteau apropierea distinșilor oaspeți prin întreitul „să trăiască” și, care împreună cu cai cu tot, erau împodobiți cu frumoase ghirlande de stejar, ajung la poarta triumfală, în mijlocul căreia era o tablă de lemn pe care era pictat foarte frumos cu tricolor român „Bine ați venit”! Această poartă a fost așezată la marginea vestică a comunei, la acea margine care a fost desemnată de atare chiar de împăratul Iosif al II-lea când, în persoană, a regulat comuna Poiana. Această poartă construită prin învățătorul Clement Ianul ar fi făcut onoare și unui oraș distins, necum un sat ca Poiana. Onoare muncitorului și ridicătorului!

Învățătorul Clement Ianul întâmpină aleșii oaspeți cu cuvânt de binecuvântare, la care răspunde Magnificul Domn canonic Domide cu rara-i elocință, dând povețe părintelui bun, poporului ascultător care era de față în număr foarte mare.

Observ aici, că sosirea distinșilor oaspeți la poarta triumfală a fost întâmpinată cu salve date pe un deal din apropiere cu treasuri, apoi de sunetul tobei și a trompetei pompie-

SFINȚIREA BISERICII GRECO-CATOLICE DIN SÂN IOSIF

rilor din loc, care erau încă de față. după finirea răspunsului mult cuprinzător al Magnificului canonic, copilele din școala repetițională, postate în două șiruri, la dreapta și la stânga, au aruncat flori naturale în trăsura oaspeților oficioși.

După aceasta, canonicul și vicarul se dau jos din trăsură și având îndărătul lor multe trăsuri cu oaspeți aleși, pleacă înainte în mijlocul publicului. La dreapta și stânga erau în șir copilele de școală care, mereu, aruncau flori; la spatele acelora, pompierii din loc care mergeau în marș foarte regulat, iar îndărătul acestora numerosul public care în continuu striga „să trăiască”, iar salvele de pe dealul apropiat se părea că au uita să înceteze.

Întreagă calea, de la poarta triumfală până la biserica veche și de aici la biserica nouă, a fost plantată pe ambe părțile cu arbori verzi, iar drumul măturat frumos era acoperit cu iarbă verde și presărat cu flori. Ți se părea totul un rai. În acest șir ajung la biserica veche situată nu departe de cea nouă. Aici, părintele Buzilă însoțit de Onorații Domni Zaharie Bulbuc – preot în Măgură, Dănilă Mălaiu – preot capelan în Ilva Mare și Ioan Budișan – preot în Sălagiu, îmbrăcați toți în ornate, îi primește pe înalții oaspeți cu un scurt, dar foarte călduros cuvânt, după finirea căruia canonicul și vicarul sărută crucea oferită de părintele Buzilă și Evanghelia oferită de părintele Bulbuc, apoi intrând toți în biserică să facă înseratul cu litie din partea canonicului, a vicarului și a celor patru preoți amintiți acum. Un public foarte numeros, dame și domni umple biserica.

După săvârșirea acestor funcțiuni, oaspeții cei sosiți sunt primiți la cină în casa părintelui Buzilă, unde mâna atât de dexteră a doamnei și iscusința ce o caracterizează, a ținut îndestulați pe toți în un mod foarte abundent. Fiind deja întuneric, abia se așează astfel la masă, când se și vede trăgându-să pe drum o lumină orbitoare. Era harnicul învățător Ianul cu copiii din școala repetițională, care sub scutul pompierilor, ce duceau 10 torțe aprinse, au dat distinșilor oaspeți încă o dovadă mare de dragoste și reverență. Postându-se în un semicerc frumos cu învățătorul în mijloc au cântat mai întâi *Imnul* pentru patroni „Sfinte Părinte...”, apoi a urmat *Latina gintă*, după care oaspeții sunt salutați prin Petre Ureche. Urmează un răspuns foarte emoționant al canonicului Domide, după care se cântă „Trei culori” și apoi conductul se retrage în cea mai perfectă ordine, iar oaspeții cinează.

Amintesc aici, că în Poiana conduc numai două drumuri, la est și vest. Îmbele locuri au fost comitete de încuartuire și fiecare oaspete a fost așezat în cuartir bun, atât cei ce au venit joi seara, cât și cei ce au venit vineri dimineața. oaspeții oficioși au fost încuartirați la preot împreună cu alții mulți.

Vineri dimineața, la ora 8, s-a servit prin mai mulți preoți, înfrunte cu Magnificul canonic și vicarul Deac mânecatul în biserica veche, la finea căruia fiecărui preot i s-a dat câte un obiect din cele ce servesc la îndeplinirea cultului divin și premergând prapori, icoane și lumini aprinse ies din biserică. Sfânta Cuminecătură o ducea canonicul. Publicul se postează în fața bisericii, preoții formează un semicerc, iar canonicul Domide în un mod foarte mișcător începe a lua rămas bun de la biserica veche. Publicul întreg plângea când Magnificența sa zice: „Dacă avem cauză de întristare, avem și cauză de bucurie”!... și îndată fețele tuturor se schimbă. *Cu abundență l-a înzestrat Dumnezeu pe acest om!* Plecăm de aici în cea mai perfectă ordine către biserica nouă, între șirul bine întins al pompierilor și înaintea unui public enorm, iar treasurile se părea că s-au înconjurat contra urechilor slabe. Trăsurile cu oaspeți nu mai încetau de a sosi.

În biserica nouă s-a îndeplinit sfințirea apei și toate celelalte ceremonii ce aparțin sfințirii de biserică. Public era foarte mult încât te ridica pe sus. Cu ocazia înconjurării biseri-

SFINȚIREA BISERICII GRECO-CATOLICE DIN SÂN IOSIF

cești, m-a pus în uimire mulțimea publicului, atât din inteligență, cât și popor.

Popor a trebuit să fie numai străin peste trei mii!¹

Ceremoniile sfinte au fost săvârșite prin 18 preoți: Magnificul Dr. Octavian Domide – canonic, Reverendisimul vicar Ciril Deac, protopopul Bistriței Gherasim Domide, Ieronim Slăvoacă – preot în Ilva Mare, Dănilă Mălăiu – capelan în Ilva Mare, Iuliu Ciorcer din Ilva Mare, Zaharie Bulbuc – preot în Măgură, Leon Coșbuc – preot în Leșu, Pantelimon Zagrai – preot în Bistrița Bârgăului, Pamfilu Grapini – preot în Șanț, Lazăr Avram – preot în Maieru, Niculai Georgiță – preot în Ilva Mică, Costan Pop – preot în Feldru, Ieronim Groze – preot capelan în Maieru, George Moldovan – preot în Nepos, Iacob Pop – profesor Năsăud, Ioan Budișan – preot în Pria din Sălagiu și Pavel Chita – preot în Romuli. Predica a ținut-o Magnificul canonic Domide arătând în mod clasic ce e biserica și câte biserici mai sunt afară de cele ce le zidesc oamenii din materie?! Predica a fost lungă, dar de ar fi ținut zile întregi nu și-ar fi pierdut nimeni răbdarea și atenția și cu drept, se poate zice despre canonicul Domide că este Ioan cel cu Gură de Aur al Românilor de azi. La misă a dar cântat corul compus prin învățătorul Ianul din copii de repetiție și încă foarte bine numai până la Sfinte Dumnezeule, deoarece de aici până la finea misei a cântat corul din comuna vecină Sângeorz, care de sine înțeles e un cor regulat și în mai multe voci și a cântat excelent. Din loc competent mi s-a împărtășit că poienarii având corul lor deși mai modest, n-au invitat altul, iar corul din Sângeorz a venit din îndemn propriu. Salvele încă nu și-au făcut datoria!

După misă a urmat dejunul la casa parohială, servit de ospitala soție a preotului local, iar la o oră după amiază s-a început banchetul în o sală a școlii confesionale. La banchet a participat peste 100 persoane, dame și domni și s-a servit gratis. S-au ținut zece toaste oficiale și anume, canonicul Domide pentru Pontifice, Mitropolit și Episcop, vicarul Deac pentru Maiestate, protopopul Domide pentru persoanele oficiale, profesorul Flaviu Domșa din Blaj pentru preoții concelebranți, părintele Grapini pentru preot și poporul local, părintele Chita pentru administrație, părintele Slăvoacă pentru arhitect, conducătorul lucrului, pictor și măiestrii, profesorul Iacob Pop pentru dame, părintele Bulbuc pentru coriști și părintele Buzilă pentru oaspeți. canonicul Domide, apoi, în un apel foarte frumos a invitat oaspeții să contribuie cu ceva în favorul bisericii și așa aici s-a adunat suma de 220 coroane, iar din colecta făcută la biserică suma de 450 coroane.

Banchetul s-a finit după ora 5. Înseratul din această zi s-a săvârșit prin părintele Buzilă. După cina servită iarăși în casa foarte ospitalieră a părintelui Buzilă, canonicul Domide și vicarul Deac s-au dus către Năsăud, având canonicul a îndeplini în 30 la altă sfințire de biserică în Șirling. Trebuie să observ aici că ușa părintelui Buzilă a fost deschisă fiecăruia și masa sa ospitalieră și mereu foarte bogat prevăzută, a stat întinsă până la depărtarea celui din urmă oaspete. Încă un lucru care nu l-am observat nicăieri s-a făcut în Poiana. Anume, pe lângă curățenia exemplară a drumului, ocoalelor și caselor din Poiană, pentru prevederea poporului străin în fiecare casă (în sens literar) a fost ospăț formal așa că nimeni avizat la traista sa, ci toți au gustat din mesele ospitaliere ale poienarilor.

Seara, conform anunțul din invitațoare, a fost petrecere cu joc în cealaltă sală a școlii locale. La petrecere a cântat muzica lui Janos din Bistrița. petrecerea a fost foarte bine cercetată și foarte veselă. Era ora 9 dimineața sâmbăta și muzica mai veselea pe oaspeții de la

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul I, 1903, nr. 34 (sâmbătă 5 septembrie, s. n.), pp. 2-3 ((articolul este semnat cu pseudonimul *Un oaspe*).

SFINȚIREA BISERICII GRECO-CATOLICE DIN SÂN IOSIF

petrecere. Au inclus total 106 coroane 20 fileri.

Toate serbările au fost la culme și n-a lăsat nimic de dorit. Ba am auzit oameni dătători de ton exprimându-se că în Vicariatul Rodnei (dar nici în Năsăud) nu-și aduc aminte să fi fost cândva niște sărbători așa succese și înălțătoare. Se poate, nu zic ba, dar una trebuie să o constat. Dacă serbările de la Poiană au succes atât de strălucit, al cui e meritul? Cine are partea leului? Decât părintele Buzilă care, înconjurat de doi inteligenți din comuna sa, s-a zolit ziua, noaptea, în dreapta și în stânga pentru buna reușită, cât a alergat el numai până ce am fost noi pe acolo și cu ce repeziciune s-a priceput a face totul. L-am văzut peste tot locul, dispunând și aranjând, dar poate fi mângâiat că i-au succes toate atât de strălucit în o comună simplă și fără mijloace.

Disciplina ce o are acest preot în popor, regula, ordinea sunt admirabile. Cu drept cuvânt a zis părintele Grapini în toastul său că sudoarea, ce atâta timp a curs fierbinte și amară pe obrazul preotului, acum s-a prefăcut în picuri de răcoare și plăcere.

Atât eu, cât și alții ne-am depărtat din Poiană, încântați și plini de suvenire frumoase¹.

Mulțămită publică

Fiindcă cu ocazia sfințirii bisericii greco-catolice din Sâniosif (Poiana) care s-a făcut în 28 August a. c., seara s-a aranjat și o petrecere în localul școlii confesionale greco-catolice în favorul bisericii, care petrecere a fost bine cercetată. Subscrisul, în numele comitetului bisericesc, mulțumesc tuturor acelor care și cu ocazia acestei petreceri au arătat iubirea ce o au către „Casa Domnului” ca creștini adevărați, făcând mai multe suprasolviri.

Acei stimați și mărinimoși domni sunt: Lazar Avram – 3 coroane 10 fileri, Ioan marte – 2 coroane, Ioan Pavelea - 1 coroană 40 fileri, Dr. Alexandru Codarcea – 1 coroană 40 fileri, Flaviu Domșa - 1 coroană 40 fileri, Octavian Smigelschi – 1 coroană, Ignațiu Seni – 1 coroană, Pavel Chita – 1 coroană, Anchidim Partene – 1 coroană, Ioan Șerban – 40 fileri, Ioan Barna – 40 fileri, Frâncu – 40 fileri, gal Imre – 40 fileri, Fabian Simon – 40 fileri, Gal Arpad – 40 fileri, Karacsony Gyula – 40 fileri. Total 16 coroane 20 fileri.

Sâniosif 13 septembrie 1903.

Clement Ianul

Notarul senatului bisericesc și școlar².

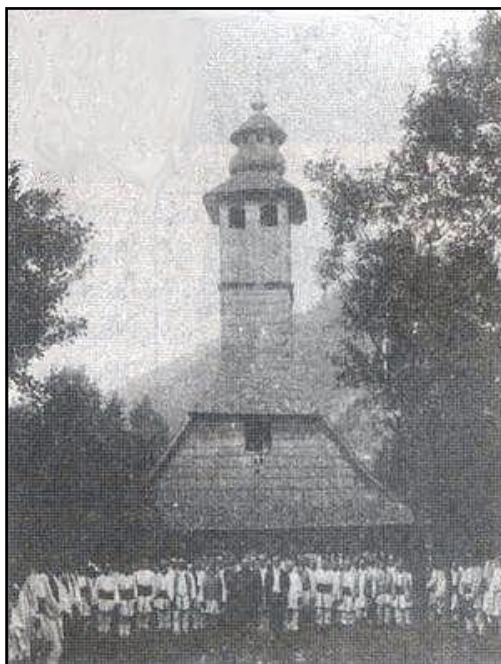
¹ *Ibidem*, nr. 35 (12 septembrie s. n.), p. 2 (articolul este semnat cu pseudonimul *Un oaspe*).

² *Ibidem*, nr. 36 (19 septembrie s. n.), p. 4.

SFINȚIREA BISERICII GRECO-CATOLICE DIN SÂN IOSIF

Vechea biserică de lemn greco-catolică din Poiana Ilvei, fotografie realizată înaintea anului 1900

Actuala biserică cu hramul „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” ridicată între anii 1900-1903

CALEA FERATĂ ILVA MICĂ - VATRA DORNEI

- 50 de ani de la inaugurare –

POMPEI BOCA¹

La 18 decembrie anul acesta se împlinesc 50 de ani de la inaugurarea căii ferate Ilva Mică - Vatra Dornei, eveniment de mare însemnătate în istoria transporturilor feroviare din România. Construirea căii ferate Ilva Mică - Vatra Dornei, prin care s-a făcut legătura directă dintre Transilvania și nordul Moldovei, a constituit cea mai mare realizare feroviară îndeplinită de statul român în perioada interbelică, la care au lucrat, timp de patru ani și jumătate, circa 10.000 de muncitori și militari, folosind cele mai variate unelte și utilaje sub conducerea unor tehnicieni și ingineri români. S-au construit 62 de km de linie ferată - din care 50 de km pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud - având opt stații, nouă poduri, șase viaducte și opt tunele pentru traversarea culmei carpatine².

La inaugurarea, făcută printr-o amplă manifestare desfășurată în stația Lunea Ilvei, unde era sediul conducerii marelui șantier, au participat miniștrii mai multor ministere, cei ai comunicațiilor și lucrărilor publice, de externe, al sănătății și muncii, rezidenții ținuturilor Someș și Suceava. Administrația superioară a căilor ferate, reprezentanții județelor învecinate de atunci Năsăud și Câmpulung, muncitorii și militarii care au realizat calea ferată, mii de locuitori de pe văile Ilvei, Someșului și Dornei, mai multe formații cultural-artistice. Evenimentul a fost remarcat pe larg de presa locală și feroviară, precum și în toate cotidienele din țară³. Lungimea efectivă este de 75,5 km, din care s-au executat 62,0 km până la ramificația de lângă Dealul Floreni cu linia Vatra Dornei - Dornișoara. Pornind din Valea Someșului Mare, de la Stația Ilva Mică (393 m altitudine), traseul urmărește Valea Ilvei pe o distanță de 32 km până la stația Lunea Ilvei. De aici urcă 18 km, în bucle și serpentine, străbătând dealuri și văi prin șapte tunele și peste cinci viaducte, până la stația Grădinița (894 m altitudine). Mai departe traseul coboară lin 25 km de-a lungul văilor Teșna și Dorna până la confluența acesteia cu Bistrița Aurie (790 m altitudine). Tunelele au o lungime totală de 2.380 m. (cel mai lung este de 856 m), iar viaductele însumează 520 m cu înălțimi de 20-32 m și adâncimea fundațiilor între 8-22 m la picioare⁴.

Stațiile sunt amplasate la 5-7 km, în centrul localităților, sunt ușor accesibile și dezvoltate pe o lungime de 800-1.100 m. fiecare, prevăzute cu câte 2-4 linii de manevră și deservire a unui mare tonaj destinat transporturilor. Doar Silhoasa și Larion se află încrustate pe coastele dealurilor carpatine deservind aproape numai traficul feroviar. Din cele 11 clădiri ale stațiilor, patru sunt cu etaj și toate cuprind, pe lângă încăperile destinate operațiilor de

¹ *File de Istorie – V*, Bistrița, 1988, pp. 160-170.

² *Năzuința*, Bistrița, Anul I, 1935, nr. 5 (decembrie).

³ Gavrilă Pop, *Inaugurarea liniei ferate Ilva Mică – Vatra Dornei*, în „Tribuna”, Cluj, 1938, nr. 45 (21 decembrie).

⁴ Petre Teodorescu, *Caracteristicile tehnice ale liniei ferate Ilva Mică – Vatra Dornei*, în „Monografia liniei ferate Ilva Mică – Vatra Dornei”, București, f. a. (manuscris), pp. 21-22.

deservire feroviară, și spații de locuit pentru șefii de stații și o parte din personal, la care se adaugă 60 de cantoane, simple, duble și de echipă situate la capetele stațiilor și pe traseu, aproape toate cuprinzând și locuințe și magazii, iar unele au săli pentru echipele de întreținere. Cea mai impunătoare este clădirea cu etaj și subsol din Lunca Ilvei¹.

S-au executat peste patru milioane de terasamente, din care 3.400 mii mc în terenuri (agricole) argiloase, pline de bolovănișuri, și 600 mii mc prin dislocări de stânci. Detașamentele militare au realizat 56,5% din terasamente (2.122 mc) în pământuri cu pietrișuri (62,4% din totalul acestora) și 138 mii mc prin spargeri de stânci, în timp ce muncitorii civili au executat 1.277 mii mc terasamente argilo-pietroase, respectiv 38,6% din acestea, dislocând și așezând în platforme 77,2% din stâncărie, mai toată vulcanică. Principalele realizări ale militarilor au fost voluminoasele platforme ale stațiilor Leșu Ilvei, Poiana, Măgura, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Silhoasa, Larion și Grădinița rezultate din umplutura a 200-300 mii mc de rocamente².

Pe lângă terasamentele amintite, formațiile de lucru civile și militare au efectuat mulți km de corecții și devieri ale râului Ilva, canalizări de scurgeri și șanțuri la pâraie și văi, devierea căii ferate forestiere, drumuri principale, secundare și de acces, platforme și drumuri laterale la capetele tunelelor în locuri accidentate, dezvelirea de pământuri a carierelor de piatră, toate la un loc însumând 478 mii mc de podișuri, soiuri argiloase, pietrișuri, etc. Se mai adaugă lucrările deosebit de grele dintre Grădinița și Coșna pentru traversarea locurilor mlăștinoase și mocirloase în grosime de 1-2 m (a căror conținut, plin de mărăcinișuri și ierbării, a trebuit să fie îndepărtat și, după facerea drenurilor, să se efectueze umpluturile de pământ consistent și terasamentele), munca desfășurându-se mai mult pe timpul iernii, întrucât vremea uscată este rară aici.

În categoria lucrărilor de artă intră 164 podețe din beton armat, din care 60 cu dale, 61 tubulare și 43 cu tabliere, având deschiderea de 1-3 m, care, puse alături, însumează 252 m. Se află, apoi, 32 poduri, de diferite structuri, în lungime totală de 311,6 m cu deschideri între 5 și 29,80 m. Dintre acestea, 9 au tabliere de beton armat, 15 tabliere metalice, 2 tabliere metalice cu zăbrele și 6 poduri din beton armat boltite. Urmează viaductele mari: două cu trei deschideri a 26 m, alte două cu câte patru deschideri și unul cu șase deschideri având lungimea totală de 338 m. La acestea se adaugă 4 viaducte de coastă boltite din beton armat, lungi de 116 m, și alte trei cu câte 3 și 4 deschideri de 26 m, în lungime de 264 m.

Pentru consolidarea taluzurilor de coastă și boturi de deal formate în urma săpăturilor necesare asigurării traseului liniei s-au executat numeroase consolidări prin drenuri, zidării de protecție și scurgerea apelor meteorice, cele mai importante fiind cele din sus de Podul Leșului și la Podul Braniște din Ilva Mare. Tot în această categorie de lucrări intră și mulți km de zidării pentru apărarea malurilor de-a lungul râului Ilva, precum și ziduri ridicate împotriva alunecării de pietrișuri montane la Măgura³.

În anii 1937-1938 bazinul superior al văii Silhoasa a devenit un adevărat oraș al muncii populat cu circa 8.000 de oameni care furnicau zi și noapte la rosturile lor, fiind iluminate electric, nu numai clădirile, ci și toate drumurile și potecile de legătură între șantie-

¹ Obiective de teren văzute și cunoscute de autor, fiind localnic și în plină maturitate la realizarea lor.

² Petre Teodorescu, *op. cit.*, Tabloul de cantitățile terasamentelor executate cu civili și militari (manuscris), p. 35.

³ *Ibidem*, Tabloul podețelor, podurilor, viaductelor mari (manuscris), p. 112.

CALEA FERATĂ ILVA MICĂ - VATRA DORNEI

rele acestei mari bucle feroviare¹.

Pentru executarea imensului volum de construcții (poduri, viaducte, tunele, clădiri de stații și cantoane) au fost necesare enorme cantități de produse balastiere, piatră de zidărie, material lemnos rotund și ecarisat care, deși se aflau în zonă și chiar pe traseul liniei, trebuiau extrase din cariere sau pădure, prelucrate pentru a fi introduse în operă și distribuite, eșalonat și la timp șantierelor. Nisipul și pietrișul din râul Ilva, pe lângă faptul că se afla în cantități cu totul insuficiente, conțineau multă argilă; măr, resturi vegetale, trebuind să fie bine spălate cu mijloace rudimentare, neajungând nici pentru micile lucrări de pe traseu.

Aprovizionarea acestora din râul Someșul Mare, pe lângă manipulări costisitoare făcute cu brațe și atelaje, necesita și transporturi lungi, depozite intermediare, fiind condiționate și de starea timpului. Problema a fost rezolvată prin instalarea a două concasoare mari stabile, importate din Cehoslovacia, unul la ieșirea din tunelul de la Poiana și altul înainte de stația Măgura Ilvei. ambele prelucrând în 16 ore cantitatea de 500 mc rocă vulcanică de andezit din care rezultau: 70% balast, 20% pietriș, 10% nisip furnizate direct în vagoane C.F.R. sau autocamioane pentru a fi transportate șantierelor mari. Urgența și cerințele lucrărilor au impus chiar amplificarea aprovizionărilor cu produse balastiere de râu².

La început materialul lemnos ecarisat se obținea la Fabrica de cherestea din Ilva Mică, fiind adus aici din parchetele din Leșu și Lunca Ilvei, înapoi făcându-se dus-întors 35-40 de km.

Problema s-a rezolvat apoi prin construirea unei fabrici, la început cu două gatere și apoi cu patru, tocmai în centrul marilor lucrări de la Obârșia Silhoasei, buștenii fiind aduși din pădurile aflate în împrejurimi. Ulterior, o parte din această fabrică s-a strămutat în stația Lunca Ilvei, cealaltă fiind transportată în altă parte³.

Uneltele și utilajele folosite la această impresionantă construcție au fost de obicei lopata, hârlețul și târnăcopul la săpături, încărcări și nivelări, dalta; ciocanul și barosul la prelucrarea produselor de piatrărie, securea, barda și toporul, fierăstrăul și joagărul la fasonarea materialului lemnos, diferite confecții, mai cu seamă cofraje și susțineri, etc., targa și roaba la cărat de pământ, produse balastiere, mortare și betoane. În stația Larion, o parte din săpăturile manuale au fost înlocuite, în noiembrie 1937, cu un excavator de mare capacitate (200 mc în 24 de ore) fiind montat pe un car cu șenile. Marele volum de umpluturi la stații și unde rambleele erau extinse s-a făcut cu vagonete având cupe rabatabile de o jumătate de mc care circulau pe linii de decovil de 60 cm acționate manual, pământul cărându-se din dealurile învecinate. Acest sistem a fost întrebuințat și la scoaterea săpăturilor din tunele, ca și la introducerea materialelor de zidărie pentru boltituri. Abia în ultimul an s-au adus câteva locomotive mici pentru tracțiunea vagonetelor⁴.

Transportul de materiale la construcția liniei a fost una din problemele cele mai importante. Până în apropiere de Stația Lunca Ilvei, traseul noii linii merge aproape paralel și la același nivel cu drumul județean și cu calea ferată de pe Valea Ilvei. Mijloacele folosite la

¹ Vezi nota 2.

² Petre Teodorescu, *op. cit.*, Concasoarele mari (manuscris), p. 127.

³ *Ibidem*, Fabrica de cherestea (manuscris), vol. II, p. 201.

⁴ Vezi nota 2; Petre Teodorescu, *op. cit.*, vol. II (manuscris), p. 155.

POMPEI BOCA

transporturi au fost în principal căruțele cu cai și boi, pe distanțe scurte, autocamioanele unității constructoare și trenurile închiriate de la întreprinderea „Regna”. În continuare, în amonte de Lunca Ilvei, linia nouă părăsește fundul văii înscriindu-se pe versantul drept, urcând mereu cotele de nivel.

Astfel, calea ferată se distanța treptat de drumul local și de linia îngustă, ceea ce a impus refacerea și deschiderea de noi drumuri de acces pe Silhoasa, cu ramificații la tunele și viaducte, la ale căror capete a fost extinsă cu prelungiri pe văi și coaste de deal și calea îngustă, însumând peste 20 km, iar pentru transporturi de la bazele din stațiile căii normale noi (ajunsă în Ilva Mare și apoi Lunca Ilvei), au fost aduse și puse în circulație 13 locomotive și 101 vagoane cu ecartament de 0,76 m, funcționând zi și noapte. La acestea se adaugă opt locomotive și 310 vagoane deschise de cale normală pentru transportarea de materiale din exterior formând trenuri navetă. Mai amintim că decovilele mici de pe șantier însumau 32 km de cale, 1.600 vagoneti și patru locomotive mici. Alte mijloace folosite au fost, șapte tractoare de linie îngustă; o drezină de cale normală, patru autocamioane și două autoturisme, iar numărul roabelor metalice utilizate pe șantier s-a ridicat la 2.412 bucăți¹.

Principalele materiale intrate și consumate în această măreață construcție între anii 1934-1937 au fost: 40 mii tone ciment, 340 mii mc nisip și pietriș de râu și de carieră, 14 mii mc piatră cioplită și bolțari, 180 mii mc balast, 95 mii mc piatră spartă, 850 t bitum și asfalt, 140 mii mp carton asfaltat, 380 t var nestins, 680 mii bucăți cărămidă presată, 148 mii țigle și coarne, 14.154 t cărbuni de piatră și 270 mii t cărbuni de lemn, 1.984 t benzină, motorină, petrol, 188 t explozibil, 156 t carbid, 60 mii mc lemn rotund de brad și fag, 28 mii mc lemn ecarisat, scânduri și dulapi, 121 t cuie diferite, 580 t fier lat, rotund și cornier, 57 t tablă diferită, 2 mii t oxigen industrial².

Cheltuielile efectuate cu construcția liniei între anii 1924 -1940 se ridică la 1.544 milioane lei în valuta timpului respectiv, revenind pe un km 25 milioane. Din suma totală, 119 milioane reprezintă lucrări executate până în iunie 1934, iar 20 milioane s-au alocat pentru finisări și mici întregiri în anul 1940. Transporturile în regie pentru oameni și materiale se evaluează la 250 mii. lei, iar aportul la muncă al detașamentelor militare estimat în bani, din care s-au scăzut cheltuielile făcute de C.F.R., a fost de 60 milioane lei, rămânând costuri efective plătite în bani în valoare de 1.234 mii. lei. Pe feluri de obiecte și lucrări s-au cheltuit: 180 mil. lei terasamente, 254 mil. lei, poduri, podețe, viaducte, 300 mil. lei tunele, 93 mil. de apărări și consolidări, 20 mii. lei clădiri de stații, cantoane, remize, magazii, peroane, cimentări cu apă, 57 mil. lei material metalic și lemnos, 54 mii. lei pozarea și balastarea cu piatră spartă, 46 mii. lei transportul materialelor, 10 mil. lei reînnoirea sculelor și mașinilor, 24 mii. lei exproprieri de terenuri, 2,2 mil. lei studii suplimentare, 23 mil. lei cheltuieli de personal tehnico-administrativ, 19 mil. lei cheltuieli de administrație, alte plăți făcându-se pentru mobilierul stațiilor, semnalizări, telegraf și telefoane ș. a³.

Operațiunile de proiectare și executare a lucrărilor la calea ferată Ilva Mică - Vatra Dornei s-au desfășurat în mai multe etape. După ce, în anul 1884, s-a realizat legătura fero-

¹ Petre Teodorescu, *op. cit.*, Mijloace de transport (manuscris), vol. II, pp. 231-239.

² *Ibidem*, Tabloul de materiale principale consumate pentru construcția liniei în anii 1934-1939 (manuscris), vol. II., pp. 349-350.

³ *Ibidem*, Cheltuieli făcute cu construcția liniei și tablou de cheltuieli pe feluri de lucrări (manuscris), vol. I, pp. 24-25 și anexă.

CALEA FERATĂ ILVA MICĂ - VATRA DORNEI

viară Dej - Bistrița, și în anul 1898 linia normală a ajuns la Bistrița Bârgăului, s-a pus problema joncțiunii cu calea ferată din Bucovina, ajunsă la Vatra Dornei. Proiectului ungar i s-a opus Compania austriacă de căi ferate nord, care a construit și exploatat liniile existente din Bucovina și Galiția și astfel realizarea s-a amânat. Prin 1903 consiliul orașului Bistrița a făcut demersuri la forurile guvernamentale și la conducerea căilor ferate, ca legătura să se facă peste Valea Bârgăului prin Tiha sau Colibița, cu trecere în văile Dornișoara sau Dorna, dar în loc de aceasta s-a hotărât, ca deocamdată, să fie construită linia ferată năsăudeană de la Beclean la Rodna, în care scop o treime din fonduri erau puse la dispoziție de fostele comune grănicerești prin Direcția silvică, linia fiind dată în circulație în 1906. Se intenționa continuarea până la izvoarele Someșului Mare, dar pentru subtraversarea munților, pe sub pasul Rotunda ori Suhard în văile Bistriței Aurii sau Coșna, trebuiau construite tunele foarte lungi și costisitoare, ca și în cazul trecerii pe sub culmile din Călimani, cărora li s-ar fi adăugat pante accentuate pe ambii versanți¹.

Construindu-se în anii 1907-1909 linia forestieră Ilva Mică - Lunca Ilvei pentru exploatarea pădurilor din bazinul Ilvei și prelucrarea lemnului la fabrica din Ilva Mică ridicată tot atunci, s-a făcut un studiu sumar, pentru o eventuală continuare a acestei linii la Coșna, care ținea de plasa Rodnei. S-a constatat că cea mai lesnicioasă și mai joasă traversare a culmii carpatine este pe Valea Silhoasei și pârâul Roșu urcând prin șerpuire și câteva tunele mici la Grădinița (cota 890 m), spre Vatra Dornei, a dispărut interesul economic pentru o asemenea linie, iar județul nu a găsit fondurile necesare pentru construcție. Prin 1912 s-a întocmit proiectul unui drum care să lege Coșna de Lunca Ilvei, Ilva Mare și Rodna, când din nou s-a studiat și posibilitatea unei legături feroviare normale cu trecere din Valea Ilvei peste Silhoasa și pasul Grădinița în Valea Teșnei și Domei, dar nu s-a întreprins nimic².

După izbucnirea primului război mondial, când frontul din Galiția și Bucovina se apropia de lanțul carpatin, comandamentul armatei austro-ungare a cerut guvernelor să ia măsuri urgente pentru începerea construcției căii ferate de legătură între Ilva Mică și Floreni, cu trecere peste culmea carpatină și paralel cu linia îngustă de pe Valea Ilvei, întrucât aceasta era departe de a satisface cerințele impuse de operațiunile militare. Fiind o linie de război și trebuind să se execute cât mai urgent, s-a admis să aibă pante mai mari cu declivități până la 20/1 000 respectiv rezistența de 25 kgr/t, coborând raza curbilor la 275 m, pentru a evita executarea lucrărilor mari de artă (poduri, viaducte, tunele) ce cereau timp îndelungat și studii amănunțite, fiind însușit proiectul sumar din 1912 cu completări în cursul execuției. Era, deci o linie secundară³.

În vara anului 1916, după o scurtă pregătire, lucrările au început de la ambele capete ale liniei, cu forțe de muncă mobilizate și prizonieri de război ruși și italieni. Astfel, dinspre Ilva Mică s-a pornit cu terasamentul urmat de montarea șinelor, la Poiana s-a atacat tunelul din ambele părți, fiind străpunsă galeria inferioară, iar la Măgura s-au făcut pregătiri pentru sectoare mai grele. În apropierea satului Ilva Mare s-a deschis o carieră de piatră racordată la

¹ Bogății îngropate - Clădirea liniei ferate Beclean - Ilva Mică, în „Tribuna”, Sibiu, nr. 250 din 15/27 noiembrie; Joncțiunea de cale ferată cu Bucovina, în „Revista Bistriței”, nr. 1 dir. 18/31 ianuarie 1903; Calea ferată năsăudeană, în „Revista Bistriței”.

² Victor Onișor, Calea ferată la Ilva Mare, în „Revista Bistriței”, nr. 24 din 23 iunie/6 iulie și nr. 25 din 30 iunie/13 iulie 1907; Krautner Albert, Construirea unui drum public între Ilva Mare și Coșna, în „Hivatalos lappja”, Bistrița, 1912, nr. 26 din 27 iunie.

³ Solemnitatea inaugurării liniei ferate Ilva Mică - Ilva Mare, în „Săptămâna”, nr. 308 din 13 decembrie 1936.

POMPEI BOCA

linia forestieră, având un concasor stabil de producție medie și de la Valea Leșului în sus a fost realizat un tronson de cale normală de vreo doi km până la podul înalt cu arcadă boltită de peste Cucureasa. De asemenea, s-au făcut umpluturi la terasamentul dinspre stația Lunca Ilvei, după care, peste Valea Vinoasa, s-a trecut la executarea unor picioare la viaductul ce ar fi dus la tunelul doi prin dealul Dârmox unde au început săpăturile. Mai departe, pe valea Silhoasa, s-a prelungit linia îngustă până la Podul Muștei, cu ramificații pe pâraiele Răchiții, Larion și pe dealul Smezii. Dinspre Dorna s-a realizat linia normală cu șine până la Podul Coșnei, cu ramificație la Dealul Florenilor spre Dornișoara.

Paralel cu lucrările la calea ferată amintită, nevoile imediate de ordin militar au impus amenajarea în grabă a drumului pe Valea Silhoasa și pâraul Roșu, cu urcare, pe serpentine, la culmea carpatină, și Grădinița, cu traversarea Tinoasei și a altor locuri mlăștinoase pe poduri făcute din suheri de brad așezați în curmeziș, peste care s-a așternut un strat de argilă și pietriș putând fi circulat și de autocamioane cu tonaj mai redus. Traseul este cel proiectat în 1912, cu unele modificări cerute de paralelismul cu calea ferată ce va fi construită, fără a trece dincolo de râul Teșna¹.

După unirea din 1918, construcția liniei ferate pe Valea Ilvei a devenit și mai de actualitate, căci legătura cu trenul zis electric de la Dornișoara la Susenii Bârgăului având calea amenajată pe marginea șoselei naționale în timpul războiului, era iluzorie, întrucât cele două trenuri (în ambele sensuri de circulație) cu 2-3 vagoane erau departe de a satisface cererile chiar ale localnicilor. În aprilie 1919 Consiliul Dirigent din Transilvania, în înțelegere cu Ministerul Lucrărilor Publice de la București, au hotărât continuarea construcției, înființând peste o lună o Direcție de edificare la Bistrița, căreia Prefectura județului i-a dat sprijin pentru inventarierea bunurilor aflate pe șantiere și strângerea celor răvășite în timpul războiului. Aceasta trebuia să refacă proiectul vechi și să găsească pante mai mici și raze mai mari pentru a fi o bună arteră transcarpatică, dar cele trei trasee studiate neglijent n-au corespuns, Direcția a fost transferată apoi în Divizia C.F.R. cu alți conducători și specialiști, care după un an de muncă au prezentat patru variante, pe baza cărora, pentru definitivarea studiilor, s-au propus de colectivul condus de ing. Mărculescu trei soluții, dintre care s-a ales cea adoptată la construirea liniei, întregită pe parcurs cu detalii de execuție².

Executarea lucrărilor de construcție a fost concesionată în 1924 antreprizei Florea Maier. În 1925 antrepriza a cedat lucrările, fără voia Direcției C.F.R., asociației Rubens-Margulies, fapt care a dus cu sine rezilierea contractului, recunoscându-se lucrări executate de 18,5 mii. lei. Urmează antrepriza ing. Mareș-Romașcu, care se angajează să termine linia până la Ilva Mare pentru a fi pusă în circulație la 1 septembrie 1926, angajament nerespectat mei până în 1928, deși s-au cheltuit 45,2 mil. lei, realizându-se sub un sfert din prevederi, astfel că și această antrepriză a fost lichidată. În regie s-au executat lucrări la tunelul Poiana și clădirea cu etaj a stației din Lunca Ilvei în valoare de 14,4 mil. lei, pe lângă care s-au efectuat și devieri de linie forestieră formalități și plăți pentru exproprieri. Din cauza crizei economice, Divizia de construcții a fost desființată și agendele au fost preluate de Inspekția de întreținere din Cluj, toate șantierele rămânând în seama unui singur magaziner timp de 5

¹Autorul fiind în această zonă a urmărit lucrările executate în timpul războiului, atât la calea ferată normală, cât și la drumul Silhoasei.

² Leon Scridon. Publicația din 5 mai 1919 făcută de Prefectura județului Bistrița-Năsăud; Petre Teodorescu, *op. cit.*, Istorice (manuscris), vol. I, pp. 12-13.

CALEA FERATĂ ILVA MICĂ - VATRA DORNEI

ani. Majoritatea construcțiilor rămase în părăsire s-au deteriorat, irosindu-se o mare parte din cele 120 mil. cheltuite.

În 1934, la insistențele Marelui Stat Major al armatei, guvernul a luat măsuri ca lucrările să reînceapă cu forțe unite, stabilind, prin lege, principiul realizării construcției în regia căilor ferate, fără antreprenori, printr-o amplă colaborare inter-departamentală, după cum urmează:

- Regia Autonomă C.F.R. să conducă lucrările cu personalul său de specialitate, să dea majoritatea materialelor, o parte din fonduri și să efectueze transporturile;
- Ministerul Finanțelor să pună la dispoziție majoritatea fondurilor pentru materiale și lucrări;
- Ministerul Apărării Naționale să pună la dispoziție, în mod gratuit, trupele sale de geniu cu tot echipamentul;
- Ministerul Agriculturii, prin Casa Pădurilor, să asigure din apropiere materialul lemnos necesar. Era prima mare lucrare din țară care se executa în regie directă, punând la grea încercare conducerea și personalul tehnic ceferist și militar, care, printr-un efort și o încordare fără pereche, au dat patriei unite, în timp de patru ani și jumătate, una din cele mai frumoase și mai bine executate linii de cale ferată.

În acest scop s-a înființat Inspecția 2 Lucrări C.F.R. cu sediul la Bistrița, condusă de ing. insp. gen. V. Teodorescu începându-se imediat lucrările. Piatra fundamentală s-a pus în 10 iulie 1934, la Podul Strâmbii, cu participarea conducerii superioare feroviare, a personalului tehnic de execuție, a muncitorilor și militarilor, a diferitelor autorități și a populației satelor. Activitatea constructivă s-a desfășurat pe primii 25 km, până la stația Ilva Mare, terasamentele executându-se în mare parte cu detașamente militare. În decembrie 1935 a venit ca ajutor la Inspecția de construcții ing. șef Petre Teodorescu care, în februarie 1936, va deveni conducătorul unității. Activitatea s-a intensificat, astfel că, la 26 octombrie 1936, au fost dați în exploatare primii 25 km de cale ferată, până la Ilva Mare. Inaugurarea s-a făcut în cadrul unei festivități desfășurate la stațiile Ilva Mică și Ilva Mare, cu participarea reprezentanților Ministerului de comunicație și ai Direcției generale C.F.R., fiind relevat efortul depus de muncitori, militari, șefi de secții, inginerii Nemțeanu, Riedel și Sporea, colonelii Chiriță și Popescu¹.

La mijlocul lui 1936 s-a trecut la executarea lucrărilor dintre stațiile Lunca Ilvei și Silhoasa, începându-se și construcția tunelelor 2 și 3, iar în decembrie, sediul Inspecției lucrărilor de la Bistrița a fost mutat în clădirea încăpătoare a noii stații din Lunca Ilvei, aflată în apropierea marilor șantiere. Înființându-se în primăvara lui 1937 Direcția Lucrărilor noi C.F.R., programul de lucru al acestei Inspecții a fost revizuit și comprimat la maximum, impunându-se terminarea lucrărilor până în aprilie 1938. Pentru a se veni în ajutor, s-a dat în antrepriză firmei ing. Ignat executarea terasamentelor și a câtorva poduri și podețe dintre stația Grădinița și joncțiunea de la Floreni în lungime de 12 km. De asemenea, zidăriile celor cinci viaducte mari s-au dat, numai ca manoperă, în execuția firmei Ioanovici-Ulescu, materialele fiind aduse la punctele de lucru de Inspecție. Tablierele metalice s-au executat și montat de Uzinele Reșița. Pentru tunele s-a făcut o înțelegere cu Societatea Petroșani dar numai pentru personalul de specialitate și unelte, mâna de lucru și materialele fiind date de

¹ Petre Teodorescu, *op. cit.*, Istoric (manuscris) vol. I, pp. 14-17; „Săptămâna”, nr. 303 din 13 decembrie 1936.

POMPEI BOCA

C.F.R., și asta numai la tunelele 4, 5, 6, ajutor parțial, iar la tunelul 7 până la terminare. Firma ing. Ignat nu a făcut față obligațiilor, lucrările trebuind terminate în regie.

În cursul anului 1937, ing. Lefterescu a plecat și au venit, în schimb, Mihăilescu, Georgescu, Cernătescu, Constantinescu și Grosescu care au rămas până la terminarea lucrării. Se remarcă activitatea permanentă a subinginerilor Iacomi, Tașcu, și Galeriu, prezenți de la început până la sfârșitul lucrărilor. În iarna 1937-1938 s-a lucrat cu mare intensitate, în schimburi continui la tunele, zidăriile de sprijin și la poduri, la săpături de fundații și terasamente, astfel că la 20 martie 1938 s-au pus în circulație trenuri de la Vatra Dornei și Coșna, iar la 18 august s-a dat în circulație și porțiunea Coșna - Grădinița, iar din februarie circulația trenurilor de lucru a fost prelungită din Ilva Mare până la Lunca Ilvei.

Lucrările înaintau cu hotărâre din ample părți și, prin septembrie, s-a stabilit ca în luna decembrie să fie terminate. Programul a fost refăcut, eșalonându-se pe săptămâni și chiar zile. Timpul fiind favorabil a permis dezvoltarea unui efort maxim într-o conlucrare impresionantă. Aspectul șantierelor se schimba din zi în zi. Era o întrecere fără seamăn între sectoarele de lucru ale celor 12 km de linie compuși aproape numai din poduri, tunele și viaducte, cerându-se o atenție deosebită pentru coordonarea muncii furnicarului de peste zece mii de oameni. Se lucra zi și noapte, cu toată intensitatea, mai ales în punctele dificile unde s-au executat lucrări provizorii la culee și palee de viaducte, fără a se împiedica continuarea celor definitive. S-au proiectat pe loc și construit cu materialul ce se găsea la îndemână. La începutul lui decembrie s-a putut vedea sigur posibilitatea punerii în circulație a căii ferate Ilva Mică - Vatra Dornei.

Linia s-a dat în exploatare chiar în ziua inaugurării - 18 decembrie 1938 - spre satisfacția tuturor celor care au construit-o și a țării întregi, realizându-se prin aceasta marele circuit feroviar al României. În 1939 au continuat lucrările de consolidare, fiind încheiate și obiectivele definitive în locul celor provizorii. La mijlocul anului Inspekția a fost mutată cu sediul la Predeal pentru dublarea liniei de acolo, în Lunca Ilvei rămânând numai o secție de construcții care, în toamnă, terminând lucrările principale rămase, s-a transformat într-un sector mutat la Poiana Ilvei cu sarcina de a efectua unele finalizări ce s-au încheiat în primăvara anului 1940¹.

Crearea acestei căi de comunicație transcarpatină n-a fost numai o dorință regională, ci o realizare de interes național. Făcând legătura arterelor dintre Cluj și Satu Mare, cu cele spre Cernăuți, Iași și Chișinău a devenit una din cele mai importante căi de comunicație, unind două mari regiuni din cuprinsul României. În zona pe care o traversează, au putut fi valorificate, mai eficient, resursele locale din masivele păduroase și dezvoltate carierele de piatră, când activitatea industrială pe Valea Ilvei a crescut în mod deosebit. Construcția noii șosele modernizate de trafic intens, alături de calea ferată, va duce la transformarea pasului Ilvei într-o și mai viabilă arteră de legătură dintre cei doi versanți carpatici românești.

¹ Petre Teodorescu, *op. cit.*, (manuscris), vol. I, pp. 16--20; Gavril Pop, *Azi se inaugurează linia de legătură dintre Ardeal și nordul Moldovei*, în „Tribuna”, Cluj, nr. 44 din 19 decembrie 1938; Gavril Pop, *Inaugurarea liniei ferate Ilva Mică - Vatra Dornei*, în „Tribuna”, Cluj, nr. 45 din 21 decembrie 1938.

UN ECOU

- REFLEXII NEPRETENȚIOASE ÎN JURUL UNOR „CHESTIUNI GRĂNICEREȘTI” -

Asistăm actualmente în societatea grănicerească la un fenomen regretabil, a cărui urmări sunt – deocamdată: dezbinarea, dezorientarea, dispersiunea inutilă de energii – între intelectuali, bănuiala și neîncrederea poporului față de cei dintâi și ca urmare firească, săparea unei tot mai adânci prăpăstii sufletești între țăranii și intelectualii grăniceri.

Este acesta un fapt care nu se poate contesta și, îndeosebi, cam de un an încoace, aceste urmări se arată tot mai pronunțate, tinzând să subjuge trupul sănătos și viguros al instituțiilor noastre, chemate să împlinescă cea mai frumoasă muncă: ridicarea materială și spirituală, economică și culturală a graniței și a fiilor ei.

S-a început cu societatea „Regna”, această instituție frumoasă și puternică, ce e o mândrie nu numai a graniței, ci a neamului nostru întreg și a căreia activitate binefăcătoare se resimte profund în viața economică și culturală a poporului nostru, ba chiar în politica statului de întărire și cultivare a elementului românesc în general.

Urcându-ne de la efecte în domeniul cauzelor – întâlnim: invidia, vanitatea, răfuieli politice, dar, mai ales, lăcomia de câștiguri grase cu muncă ușoară și puțină a multora dintre fiii nației numiți cărturari care ca și „cărturarii” de pe vremea Mântuitorului, în loc să fie făuritorii sufletelor părinților și fraților care s-au cheltuit și trudit cu luminarea lor, în loc să fie prorocii idealurilor de mai bine a acelor din mijlocul cărora s-au ridicat, o mint și o înșeală nutrindu-le sufletul cu gânduri tâlhărești din partea celor încredințați de ie cu chivernisirea averii lor.

Sunt apoi nevoile comunelor tot mai multe, a căror împlinire nădăduiesc - și cu tot dreptul – de la instituțiile create din jertfele fără seamăn și pereche ale străbunilor.

Unde mai pui dușmănia elementelor străine care au tot interesul să întrețină în sufletul populației de la sate neîncrederea în conducători, urzind pieirea instituției care i-a înlăturat cu desăvârșire din viața economică a acestui colț de țară.

Sunt a bună seamă și țin să o accentuez și dorințe, ori mai bine zis, plângeri ale sătenilor care, însă, împlinite poate că ar fi pe placul multora din cei de azi, dar ar fi apoi plângeri amare și adânc simțite pentru urmași.

Să sperăm însă că potolindu-se clocotul patimilor în conducerea acestei instituții grănicerești se va sălășlui liniștea recerută pentru de-a putea judeca oamenii și faptele după greutatea și valoarea lor, putând această instituție să servească tot mai bine interesele acelor a căror avere constituie aportul ei social.

*
* *

Am urmărit cât mi-a fost posibil, articolele recente din „Gazeta Bistriței” referitor la construcțiile școlare din Năsăud și liceul de fete. E dureroasă această luptă între frați, în loc să muncească frățeste pentru bunăstarea morală și materială a comunelor a căror încredere i-a ridicat la locul de conducători, precum și pentru propășirea instituțiilor cu ajutorul cărora și-au eluat pozițiile de azi.

Văd că se discută două chestiuni:

1. Construcțiile școlare de la Năsăud;
2. Înființarea unui liceu de fete.

Acum, mai ales, în clocotul tulbure al vieții de după război, năvala spre școală s-a întesit. Setea de lumină înăbușită de atâtea veacuri a izbucnit cu putere elementară. Și în cele mai dosite cătune oamenii cer cu stăruință dascăli, iar la școlile secundare aglomerația întrece cele mai optimiste așteptări. Această pornire spre lumină este una din cele mai sănătoase și mai făgăduitoare manifestări ale puterii noastre de viață, în fața ei o datorie se impune să o întrebuițăm și să o îndrumăm numai bine și cu cap, făurind cu pricepere temeliile de mâine ale neamului.

Comunitatea noastră de avere, în trecut, a avut prin școlile năsăudene un rol atât de frumos în ridicarea pe tărâmul cultural și școlar a românilor, nu numai din cele 44 de sate grănicerești, ci din întreg nordul Ardealului, fiind un puternic stâlp de rezim și rezistență națională, - a fost numai firesc să-și păstreze și în era românească rolul ce l-a avut, continuând munca începută de marii înaintași.

Nu sunt în puțința de-a ști mai deslușit - nefiind între cei în a căror mâini sunt depuse chivernisirea și administrarea averilor noastre - sumele, cred destul de frumoase, care s-au votat din venitul pădurilor în favorul școlilor și a instituțiilor noastre culturale lăsate în părăginire în urma vremurilor vitrege și a neajunsurilor create în urma războiului, - atât pentru asigurarea existenței și îmbunătățirea celor existente, cât și pentru înființarea de instituții noi reclamate de spiritul vremurilor schimbate.

Și bine s-a făcut. Ne-ar sta rău să fim sub acest raport pe o treaptă culturală inferioară altor nații din țara a cărei stăpâni suntem. Și nu cred că se află intelectuali, în piepturile cărora pulsează o inimă de grănicer, locuiesc acela în oricare parte a țării, care ar fi împotriva ca Năsăudul să rămână și pe viitor un centru de lumină și învățătură, ca școlile năsăudene, cărora aproape până la unul le datorăm tot ce suntem, - să fie și pe mai departe izvor de progres și lumină tinerimii noastre școlare.

În urmare, numai bucura ne putem că, în sfârșit, se va termina și cu clădirea internatului proiectat de aproape trei sferturi de veac, scoțându-se copiii noștri de la „gazdele” cele mai multe nu prea potrivite, de la care numai lucruri bune nu putem învăța.

O mândrie deosebită am simțit când, la concursul internațional de agricultură din Cluj, școala noastră de arte și meserii din Sângeorz a fost decorată cu medalia de aur pentru lucrurile frumoase lucrate de elevi. Am dori ca în fiecare an, să se facă rapoarte în gazetele noastre despre lucrurile expuse la expozițiile de fine de an, să știm că sumele de milioane ce s-au cheltuit nu sunt bani pierduți, că din copiii noștri ies adevărați măiestri, nu numai niște „cârpalai”.

Dar nu este mai puțin adevărat că, precum toți miniștrii de instrucție de după război ai țării noastre, au suferit de „mania” ridicării și înființării de școli de tot felul, peste trebuințele reale, așa s-ar părea că și conducătorii noștri ar suferi de un asemenea „morb”, trecând la extrem în zelul de-a vedea pe toți fiii graniței „dobă de carte”, ceea ce încă ar fi bine, dar școlile se ridică și se susțin cheltuieli mari și nu este bine și cu cale ca venitul pădurilor care compete comunelor proprietare, să se angajeze numai la clădiri școlare, uitând că și comunele își au nevoile lor locale, a căror locuire o așteaptă și, cu tot dreptul, de la instituțiile create și pentru bunăstarea lor materială. Mărindu-se tangenta în raport cu lipsurile și nevoile actuale ale comunelor, în mod firesc vor înceta toată fierberea și neliniștea

de care sunt tulburate de prezent satele noastre.

Să se pună odată capăt acestor construcții școlare interminabile, îndreptându-și domniile conducători ai averilor noastre atenția și spre cealaltă latură a scopului frumos care este menirea acestor averi: ridicarea economică a comunelor, să nu fie românul și grănicerul și acum, când e stăpân în casa lui, tot în coada altor neamuri și să privească cu invidie la progresele economice care le realizează zilnic sub ochii lui alte nații conlocuitoare cu el.

Nu mă fac avocatul intelectualilor grăniceri din Bistrița și celelalte văi, frați buni de ai noștri, - când mă fac ecoul părerii lor ca școala normală din Năsăud să nu se clădească din averea comunelor grănicerești, ceea ce, într-adevăr, ar fi o adevărată primejdie, atât pentru viitorul averilor, cât și pentru pacea și liniștea din graniță, - angajându-se tangenta, unicul izvor de venit pentru cele mai multe comune, în clădirea unei școli de care este plină țara până la saturație, având tot la 4 km. câte o școală normală, în total 98, chiar când nevoile comunelor sunt mai arzătoare și spiritele din graniță mai tulburate și de ai „noștri” și de străini.

În zilele trecute, foile din capitală, sub titlul „Mii de învățători fără posturi”, cu privire la școlile normale publice următoarele:

Ministerul Instrucțiunii a primit de la toate inspectoratele regionale școlare rapoarte din care rezultă că se găsesc astăzi câteva mii de învățători rămași fără posturi. Acest fapt se datorește, în primul rând, prea marelui număr de școli normale înființate după război.

Față de această situație, Ministerul Instrucțiunii studiază mijloacele de îndreptare ale acestui neajuns.

Ca măsură urgentă, se va proceda la reducerea numărului școlilor normale la strictul necesar.

Credem că nu e bine ca școala normală să fie „măr de ceartă” între grăniceri și o foarte mare greutate în sarcina averii comunelor grănicerești.

Credem că e lucru greșit, ca prin începerea atâtor construcții școlare, fondul de burse – a cărui menire altruistă este atât de nobilă, - chiar în zilele de azi, de cea mai mare scumpete, când majoritatea absolută a studenților e complet lipsită de mijloace materiale și avizată numai la burse să fie scurtat anual aproape cu 500.000 lei. Ori, credem, că pe vecie ne este asigurat venitul actual din pădurea de la „Dosul Stânișoarei” și de la Coșna și să nu ne mai gândim și la generațiile viitoare?

Părerea aceasta este împărtășită de întreagă grănicerimea de la sate, poftescă domniile conducători și descindă în mijlocul satelor și se vor convinge „de vis”.

Trebuie să le fim recunoscători fraților grăniceri, stabiliți în Bistrița, pentru declarația categorică și, într-adevăr, documentată privitor la situația fondurilor noastre și alte probleme de interes general ce se discută și agită de prezent între grăniceri – citită în adunarea generală a fondurilor.

Aceiași este părerea satelor și în ce privește liceul de fete, contemplat iarăși a se clădi tot din averea comunelor.

Acolo va fi „sub perete” liceul de fete din Bistrița, aprobat de Minister, să se deschidă, respectiv transforme cu 1 septembrie și pentru care comunele grănicerești n-au să cheltuiască.

Las că locul acestei școli, dacă într-adevăr era lipsă de ea, nu poate fi decât Bistrița, unde o reclamă alte interese decât cele strâmte și locale, trebuind să ținem pas în mijlocul unei mase compacte de minoritari – steagul culturii naționale.

Nu trebuiesc persiflați frații bistrițeni, ba chiar batjocoriți, cum a făcut fostul primar al Năsăudului, domnul Nacu, care cu sabia în mână a așteptat pe bistrițeni pe o grămadă de „gunoi” din dealul Dumitrei, pentru care oprii ofensiva, imaginată numai de capul domniei-sale, de distrugere a instituțiilor care i-au crescut pe toți și în contra orașului fost sub părinteasca domniei-sale oblăduire, - când ei sunt chemați de cele mai curate sentimente naționale și grănicerești, deopotrivă în acțiunea lor, discutând chestiunea cu toată seriozitatea și sincera îngrijorare pentru viitorul acestor averi și a comunelor din întreaga graniță.

Ce rost ar mai și avea, orice ar zice „instrumentul fundațional”, clădirea din averea comunelor a încă unui liceu de fete în Năsăud, - când părerea generală este că femeile, vorba deputatului țăran Vasiescu, - ar trebui să-și vadă mai cu dinadinsul de „răntăș” și de copii.

Deci, domnilor conducători, dacă vreți liniște în graniță, mai slăbiți-ne din școli, că n-a avea cine să vadă de pământ și de casă dacă toți vom fi „Domni”, bărbați și femei deopotrivă, întoarceți-vă la necazurile satelor pentru care, de 10 ani de când suntem în stăpânire românească, afară de tangenta disproporționată față de vremurile și cerințele actuale și alte mici ajutoare, - nu s-a făcut nimic. Și, doamne, câte ar fi de făcut și s-ar putea face.

Îndrumați conducerea instituțiilor grănicerești în făgașul tradiției înaintașilor vrednici și conform gândului străbunilor de la care le avem moștenire - și atunci va fi pace și îndestulare în graniță, la din contra va muri „Domnul președinte al poporului grăniceresc”, badea Constantin Gălan, că-i bătrân, dar se vor ridica alții mai mulți care să tulbure și să agite pe săteni, că poporul „ales” a lui Dumnezeu nu dă semne de stingere și dacă nu se poate exploata lemnul din păduri, ne exploatează barem necazurile și neînțelegerile dintre noi - firește că spre paguba noastră și a instituțiilor noastre.

Părerea aceasta este a unui veritabil grănicer, la intențiile căruia nu intră nici o veleitate de renovator pentru lipsindu-i calitățile inerente și unei anumite vârste și unei deosebite pregătiri. Este părerea unui român-grănicer care poartă la suflet binele și bunăstarea neamului românesc, în general, și graniței și a fiilor ei, în special

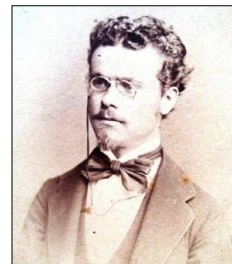
Deci - videant consoles!

¹ *Gazeta Bistriței*, Bistrița, Anul IX, 1929, nr. 16, pp. 1-3.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

- PUBLICISTICA -

Năsăud – 29 martie 1876

În prima linie vă comunic că în 21, 22 și 23 și-a ținut universitatea districtuală ședințele sale trilunare. Dintre obiectele pertractate, care toate au fost mai mult de un caracter local, amintesc aici alegerea unei deputațiuni de 5 membri în cauza existenței districtului care are de a face toți pașii posibili atât la minister, cât și la Maiestatea Sa Împăratul, Marele principe și Regele apostolic Francisc Iosif I pentru rămânerea districtului Năsăud neanexat la Bistrița. Amintesc cu bucurie că universitatea districtuală, deși în ora a 11-a, totuși s-a n-a întremis a face ultimii pași în astă cauză. Zic în ora a 11-a pentru că alte municipii s-au îngrijit demult, cu deosebire acele ce s-au aflat amenințate ca și noi și și-au trimis deputațiuni la Pesta pentru a lucra în favorul lor, numai noi am tratat lucrul cu prea mare indiferentism, să nu zic indolență. Dacă alegerea și trimiterea acestei deputațiuni se întâmplă mai demult cred că ar fi fost în favorul nostru. Însă deși s-a întâmplat târziu, tot mă bucur de această deputațiune care fu aleasă cu aclamațiune, ceea ce este semn destul de palpabile, ca oamenii noștri în chestiuni vitale, deși de diferite păreri politice, totuși știu să fie o inimă și un cuget, toți formează o partidă. Fie că acest început să fie un bun augur pentru alte cauze din district de asemenea importante, fie că în cauzele cele vitale pentru poporul nostru și de aici înainte să fim una, uitând de toate divergențele și chiar de interesele noastre personale; fie că cauzele comune să ne unească pe toți fără nici o diferență de partidă, fie principii politice. Niciun principiu nu există care să fi arătat de la existența sa și respectiv de la inaugurarea nefericitului sistem existent până la moment, mai multă loialitate și ascultare decât al Năsăudului. Aici toate s-au făcut pe placul ministerului, s-a primit introducerea protoalelor în limba maghiară, s-au primit sigiliile ungurești, s-a primit limba maghiară în administrarea districtului, etc. Nu fac pe criticul astădată, de a făcut bine sau rău până acum acest municipiu prin manifestul prea marii loialități. E destul. S-au făcut toate ca să rămânem laolaltă. Aceasta pentru că nu există în toată Transilvania și în toată Ungaria vreun municipiu care să se distingă de alte municipii în privința intere-

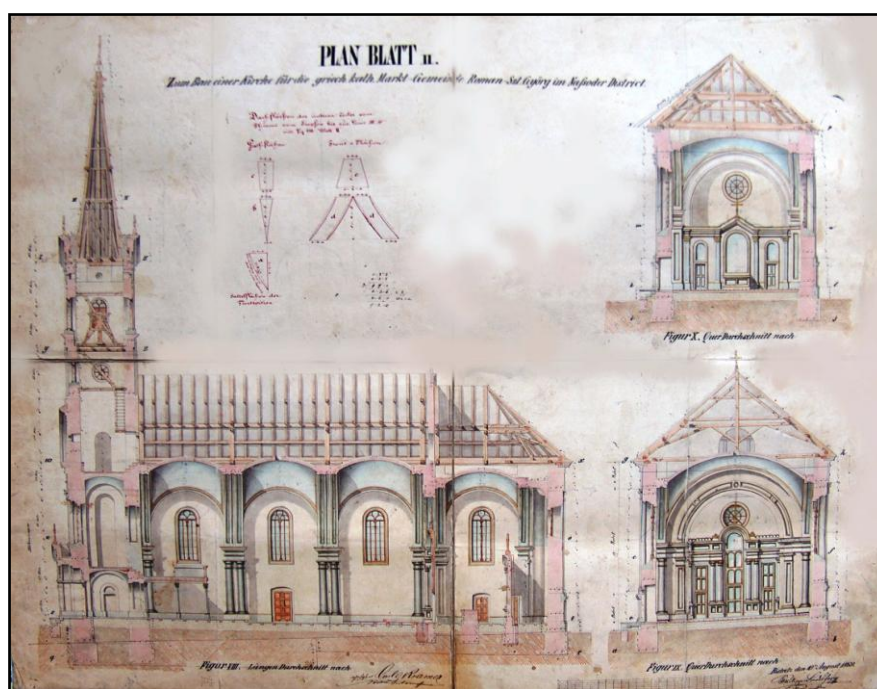

NĂSĂUD – 29 MARTIE 1876

selor locale ca acest district. Deputațiunea aleasă cu aclamațiune cred că nu va uita de a duce și aceste motive înainte la locurile competente. Vom vedea și astădată cum vom fi considerați acolo sus. Aceasta este ocaziunea cea mai bună de a ne convinge și mai evident despre interesele poporului, ce presupunem a zace la inima bărbaților ce stau în fruntea statului. Până atunci să așteptăm!

În deputațiune s-a ales de conducător Ilustritatea Sa d. căpitan suprem Alexandru Bohățelu, d. d. Florian cavaler de Porcius vice-căpitan, Nicolae Rusu, jude de cerc, Ioachim Mureșianu, fiscal, Clement Lupșaiu protopop, căpitanul Domide. Ședințele, altcum, au decurs în cea mai bună ordine, cu deplină seriozitate și în mod normal, exceptând o singură scenă provocată de un d. avocat care nu se jenă a se apuca de afaceri sociale private și a le înșira între argumentația sa avocațială fără a reflecta la temă și la loc, bag seama pentru a-și vărsa o porție din bilă, ce se vede, că-l nutrește de atâta timp. O fotografie psihologică destul de însemnată aceasta.

Poporul e sărac și regresează grație dărilor apăsătoare insuportabile. La revedere!¹

¹ Gazeta Transilvaniei, Brașov, Anul XXXIX, 1876, nr. 24, p. 3 (articolul este semnat cu pseudonimul Publiu).

BISTRIȚA-NĂSĂUD LA FINEA LUI MARTIE

Domnule redactor!

Este demult de când nu ți-am relatat despre viața politică-socială națională din acest unghi al nefericitei Transilvanie; nu am făcut aceasta, pentru că nu am avut nimica îmbucurător, iar despre lucruri neîmbucurătoare îți mărturisesc că nu-mi mai place a scrie. Și ce aș putea să-ți scriu decât despre lipsurile poporului ce cresc și se măresc în proporție potențată cu timpul, despre un indiferentism criminal, atât al poporului, cât și inteligenței, atât în viața politică, cât și socială și națională și în urmă despre neînțelegeri și subiectivități chiar și în chestiuni de cea mai vitală importanță națională?! Când văd Români, care au fost fericiți în decurs de un timp lung de încrederea poporului, din al cărui muncă au trăit și trăiesc, și care au a mulțumi poporului românesc starea în care se află; când văd, zic, astfel de Români nefericiți ignorând cu totul, chiar atacând cele mai sacre interese ale poporului câștigate cu mari sacrificii de sânge și avere, nu mai am nici un gust de a-ți relata pentru „Gazeta”, că-ci mi-e rușine de astfel de slăbiciuni naționale, și mi-e greu a le da la publicitate.

Și dacă totuși îmi permit a-ți scrie astădată, o fac aceasta voind, ca să ai informațiune și despre rezultatul congregațiunii noului comitat ținută în 21 l. c., voind ca „Gazeta” să fie în curent și despre dezvoltarea noului comitat Bistrița-Năsăud.

Regret din inimă că nici astădată nu mă aflu în poziția de a-ți relata despre o numeroasă participare a membrilor români, nici așa de numeroasă, precum erau atunci când exista districtul Năsăudului.

Din 120 membri români, abia am putut număra vreo 20, înțelegând aici și pe angloații municipali, pe când sașii au fost minimum 50 din vreo 80. A fost un noroc, că nu a venit pe tapet nici o cauză în care Românii să vină în opoziție cu sașii, căci în acest caz cădeau frumușel cu toată majoritatea de pe papir. Mă doare de atâta nepăsare, atâta indolență. Dacă acuma suntem în absolută minoritate în congregațiunile comitatense, care sunt, putem zice, unicul teren de a ne elupta drepturile și căușele noastre naționale, pe când am putea fi în eclatantă majoritate. Atunci să ne întrebăm, ce va fi atunci când membrii români vor forma abia a patra parte din totalitatea membrilor comitetului, cum vor fi apărate atunci interesele noastre, când din peste 190 de membri, după reorganizarea comitetului abia vom avea vreo 45 Români? Reflectând la toate aceste, simt mare temere, mă neliniștește mare îngrijire pentru cel mai de aproape viitori al poporului românesc din acest comitat.

Venind la descrierea adunării comitatense mă mărginesc a spune, că acesta a

BISTRIȚA-NĂSĂUD LA FINEA LUI MARTIE

avut o singură ședință ce a durat de la orele 10 înainte până la 1 1/2, după amiază. Toate au decurs rapid adoptându-se propunerile comisiei permanente, Numai două obiecte au dat însă la discuții mai însemnate și anume:

1. Propunerea comisiei permanente de a se încuviința la două comune din fostul district al Năsăudului, ca să poată vinde niște complexe de păduri grănicerești, la care după ce comisiunea pădurilor a fost combătută de d. I. Mureșianu și Alexi, că actul vânzării nu a trecut prin toate formalitățile, adică s-a trecut cu vederea comisia silvanală din Năsăud - la propunerea d. Cialner (sas) s-a recomandat comisiei ca pre viitor să nu se mai întâmple astfel de ignorări ale comisiei silvanale din Năsăud și să nu se prezinte nici un act comitetului înainte de a fi trecut prin comisiunea silvanală.

2. Dispozițiile și, respectiv, răspunsul ministerului de interne la reprezentațiunea comitetului în cauza limbii care are să se folosească în toate comisiunile comitatense precum comisiunile permanente, administrativă, etc., prin care răspuns sau, mai bine zis, ucas unguresc menționatul ministru nu încuviințează cererea comitetului comitatens de a se folosi în menționatele comisii toate trei limbile comitatului, ci aproba dispozițiile comitelui suprem. Însemn aici, că comisiunea permanentă nu a făcut nici o propunere. Luând cuvântul mai întâi un d. avocat (sas) propuse a se preda actul menționat la o comisiune spre studiere și pentru a se face propunerile referitoare. Comitele susținând a fi această propunere ilegală, declara a nu o putea pune la vot, însă după ce d. G. Budaker (sas) la combătut prin o logică și decentă vorbire, arătându-i că aici nu este nimica ilegalitate, și asemenea prin d, avocat D. Lica, în fine se molcomi și comitele suprem și acest ucas se concrezu unei comisii de 3, se închide incidentele.

Atâta despre adunarea comitetului comitatens din 21 1. c. Observ aici, că până acuma a existat cea mai bună armonie între Români și Sași, deși mulți umblau să o conturbe. Până când va dura această solidaritate nu știu, însă să sperăm cel puțin Românii ei vor fi buni amici și conluptători și în căușele lor speciale, până când și dâșii se vor arăta față de noi sinceri și neperversi și până când vor merita sinceritatea noastră.

Aș voi să însoțesc această scurtă descriere cu multe glose și recenzii, dar pentru acuma mă mărginesc la una, mă restrâng pentru a revoca și memoria inteligenței române, necesitatea absolută de înființare a unui club național, despre care am mai vorbit destul în alte dăți. Lipsa unui club național, din bărbați binemeritați și independenți a fost cauza, ce multe lucruri au mers pe dos și cât am trăit în district românesc. Dacă erau consultări prelabile la fiecare hotărâre prin adunările districtuale, dacă exista un club național și acesta era condus în toate afacerile sale de principiu, de adevăratele interese locale și naționale - părerea mea este că multe, multe cauze de supremă importanță ar avea altă față, nu cum au astăzi; atunci nu s-ar fi născut atâta disonanță între cei mai însemnați bărbați ai noștri, nu se dea loc de a se naște și a prospera intriga și alte vicii dăunose, atât particular pen-

BISTRIȚA-NĂSĂUD LA FINEA LUI MARTIE

ru noi, cât și pentru națiune; atunci politica fostului district nu ar fi fost condusă de amployați dependenți, servi plecați, care au lucrat după poruncă și, poate, adeseori fără a ști ce fac, fără raționament, fără logică; atunci am de ferma convingere ca istoria fostului district al Năsăudului nu ar conține atâtea triste și din punct de vedere național cam rușinoase pagini. Oportunitatea și separatismul național nu s-ar fi putut încuiba și dezvolta până a ne compromite față de trecutul nostru și față de solidaritatea Românilor, care a reclamat-o și o reclamă națiunea română, pe baza lui 15 Mai 1848 de la toți Români ardeleni. Dar destul.

Despre viața noastră districtuală de la înființarea districtului până la contopirea, respectiv apunerea lui, privită în perspectiva dezvoltării sale politice, naționale și sociale - îmi rezerv dreptul la altă ocazie.

Acum mai accentuez o dată și înconjur pe toți Români voitori de bine, al căror inimi mai nutresc interes de cauzele noastre, să nu mai întârzie nici un minut cu înființarea unui club național. Cel puțin acuma în ora a 11 să se facă aceea ce a trebuit să se facă demult. Peste scurt timp se va pune în lucrare reorganizarea comitatului, prin urmare să nu prindă nepregătiți. Clubul național ar avea prima misiune de a se îngriji ca în fiecare cerc electoral să se aleagă bărbați harnici care se interesează și participă la toate adunările și comisiunile comitatense, să se aleagă oameni independenți pricepuți și, pe cât se poate, neîmpiedicați de la participarea ședințelor; nu oameni ce bolesc de pasiunea comodității, nici de aceia ce fac numai paradă din frumoasa încredere a poporului, ci bărbați devotați din inimă cauzelor naționale. Bărbați de aceștia avem, să-i căutăm numai. Să punem la o parte toate neînțelegerile personale, să ne reunim cu toții la apărarea și conservarea drepturilor și averilor noastre, să punem umăr la umăr și atunci sunt convins vor merge toate mai bine. Deci club național și iar club¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XL, 1877, nr. 25, pp. 2-3 (articolul este semnat cu pseudonimul *Publiu*).

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ

Raepublicae nervos in pecuniis consistere
Bodin Republica

I

Lupta pentru existența națiunii noastre îi condiționează victoria sa de la mulți făptuitori. Cel mai eficace, conform timpului nostru, este cultura. Dar un alt factor esențial pentru promovarea culturii unui popor este aceea ce numește Bodin „nervus republicae”, adică bunăstarea poporului, averea, banii. Un popor lipsit de acest factor este lipsit de acei stâlpi puternici pe al căror umeri singur își poate clădi cu securitate edificiul culturii, timpul viitorului și al imortalității naționale.

Cultura unui popor, deci, este legată de starea sa materială. Cultura noastră este în cea mai mare parte împiedicată de sărăcia noastră. Examinând mai de aproape cauzele din care stagnează progresul nostru spiritual, venim la rezultatul că toate împiedecămintele înaintării noastre izvorăsc din o fântână, din un centru comun, care este lipsa de „nervus republicae”. Las că mai sunt și alte cauze împiedecătoare, între care în prima linie este sistemul draconic al actualului guvernământ, care în loc de a ne da mână de ajutor, la ce ar fi îndatorați, pentru că și noi suntem cetățenii patriei, conspiră nici mai mult, nici mai puțin decât la apunerea noastră, la stârpirea existenței națiunii române, pentru care scop satanic și-au sistematizat un plan în urma căruia mai întâi voiesc să ne sărăcească, să ne despoaie de toate fântânile vitalității naționale, să ne facă cerșetori, astfel să ne silească ca să abzicem de numele român și să preferăm a fi nepoți de ai lui Arpad sau Tamerlan și frați de cruce cu bașbuzucii! Acesta este planul himeric înscris pe flamura guvernării actuale. Cum le va succede, e altă întrebare.

Multe am dori să avem. În prima linie am dori să avem școli populare bune, cu învățători bravi și bine dotate, încât învățământul să nu sufere din aceste cauze nimica; am voi să avem cât de multe gimnazii, școli reale și comerciale, toate bine dotate și cu profesori calificați și bine salarizați; am dori să avem, dacă nu o universitate românească, cel puțin una sau două facultăți universitare române; am dori ca averea asociațiunii transilvane să fie cel puțin de câteva zeci milioane, din care să se poată premia cărți științifice și vota ajutoare pentru excursii științifice și prin aceasta a promova știința românească, care este coroana culturii naționale. Am dori să avem un fond pentru teatru național așa de mare cât să poată premia opere dramatice și susține o trupă de artiști eminenti care să aibă misiunea de a voiaja prin toate ținuturile românești și astfel prin producțiuni corespunzătoare a contribui la deșteptarea și educațiunea poporului în sens național; am dori să avem școli de industrie, agronomie, tehnică, menite a ne crea acea clasă onorifică, ce ne lipsește mai

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ - I

cu totul, adică burghezia, care reprezintă averea materială; am dori să avem mai multe foi periodice și de zi, mai multe foi beletristice, literare, științifice, etc. Am dori să avem un comitet central național compus din bărbații noștri cei mai eminenti și devotați românismului, însă, totodată și cei mai independenți și probați, care să aibă misiunea de a ne apăra interesele noastre naționale înlăuntru și în afară, care să publice la lumea largă prin ziare străine și prin broșuri toate injuriile, persecuțiile și suferințele ce ni le îndură guvernul sistemului actual, să arate că în Turcia musulmană, de care Europa poartă atâta interes au, lucrurile nu stau nimic mai rău ca în Turcia arpadiană a puternicului Tisza. Am dori multe și în urmă nu am găsi sfârșitul dorințelor care, toate, rămân numai dorințe, pia desideria (dorințe duioase, s. n.).

Nu trebuiește să ne batem mult capul ca să aflăm motivul pentru ce dorințele noastre rămân numai dorințe, căci în urma urmelor ne lovim cu toate de o singură stâncă, adică în sărăcia noastră. Școlile noastre și, respectiv, învățământul poporului nostru din toate direcțiunile bolește în urma lipsurilor de bani.

Școli medii gimnaziale, reale, comerciale, etc. nu putem ridica, nu academie și universitate românească, căci nu avem cu ce, nu avem bani. Nu putem face fond de teatru ca să avem o trupă dramatică bună și să se premieze bucăți dramatice, căci nu avem bani. Asociațiunea transilvană nu poate crea mai multe stipendii, nu poate vota premii pentru cărți, studii și excursii științifice pentru că nu are destui bani, e săracă.

Literatura română de la noi mai mult vegetează decât înaintează. Dacă se încearcă cineva a tipări vreun op literar și umple podurile și camerele cu dânsul, căci nu-și capătă cumpărători, iar după ce și-a îngropat oarecare capital în aceasta, la editarea de alte opere anevoie se va rezolva. Cumpărători nu capătă, pentru că aceștia nu au parale. Mai rău le merge la bieții editori de gazete românești. Mai anii trecuți aveam 5-6 foi politice românești (înțeleg aici în genere numai pe românii de dincoace de Carpați), astăzi însă în loc de a se fi înmulțit acel număr, s-a redus la două și nu din altă cauză decât din lipsă de abonați, respectiv din lipsă de bani. Cauza noastră politico-națională stagnează, nu o putem familiariza Europei culte, care la rândul ei să ne ia sub scutul său, să se intereseze de noi, cel puțin precum se interesează de popoarele din Turcia, căci ne lipsesc fundații pentru acest scop, din care să se remunereze redactorii străini, din care să se suporte spese pentru tipăriri de broșuri în toate limbile Europei, nu putem pentru că ne lipsesc banii, și așa Europa, cea mai mare parte, cunoaște mai bine relațiile și suferințele popoarelor din Turcia decât pe noi. Apoi, pe când noi nu suntem în stare a ne spune lumii nepreocupate toate durerile și suferințele noastre, nu putem să dezarmăm pe modernii noștri tirani, iar aceștia își astupă toate nedreptățile, mai adeseori ne aruncă nouă în cap toate relele făcute de dânsii, ce bântuie țara, și așa lumea cultă este tot rău informată despre stările noastre. Și dacă am merge și mai departe cu analiza, tot la acest rezultat vom ajunge, adică: sărăcia noastră, lipsa de bani, este cauza stagnerii progresului nostru în orice direcție.

 CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ - I

Și dacă noi precum ne-am luptat în trecut existența națională, trecând prin atâtea suferințe și torturi, prin botez de bici, de foc și sânge, voim să ne asigurăm și existența viitorului; dacă noi cultivând credința imortalității noastre naționale, voim a ne fortifica aspirațiile viitorului: atunci nu ne rămâne alta, decât să ne apucăm cu toții de muncă și să conlucrăm la delăturarea acestui rău mare național, la delăturarea sărăciei. În adevăr, este un lucru greu acesta, dar o voință fermă, o reuniune a tuturor forțelor noastre este în stare a-l învinge și succesive a-l stârpi. Spre acest scop este de absolută trebuință să ne folosim și noi de frumoasa și importanta știință a scoțianului Adam Smith și să-i aplicăm principiile sale la toate fazele dezvoltării poporului nostru. Inteligența română, fără deosebire de rang și poziție, de avere și etate are nescuzabilul obligământ de a familiariza poporul nostru cu principiile economiei naționale, firește în măsura în care se poate întâmpla aceasta.

Eu îmi voi permite la astă ocazie a-mi spune părerile mele în astă privință, a-mi comunica rezultatul meditațiilor mele, a împărtăși ideile despre modul cum să se procedeze la stârpirea răului amintit, rugând pe toată inteligența română de a lua notiță de această chestiune momentoasă și a o studia după merit, sperând că în acest mod cel puțin vom contribui mult la ameliorarea soartei noastre¹.

---

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XL, 1877, nr. 26 (7/19 aprilie), p. 1.

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ

Dintre toate ameliorările sociale, cea dintâi este adunarea de averi, pentru că fără de acestea nu poate să fie nici musa și nici pricepere pentru adunare de cunoștințe, de la care atârână progresul civilizației.

Henry Thomas Buckle, *Istoria civilizațiunii din Anglia*

II

Am văzut în partea I că fără avere toate stagnează, nimica nu progresa, am văzut că o națiune fără avuție nu are putere de viață. Dar înainte de a căuta calea pe care să ne putem însuși averi naționale, să ventilăm întrebarea, că ce se înțelege prin avere națională. Iată ce răspunde la această întrebare celebrul economist național Adam Smith: „Averea unui popor nu consistă în bani sau provizii de metale nobile, nu constă din o simplă înmulțire de ocupațiuni, nici în abundența producției agricole, ci în toate acele mijloace ce-i pot satisface lipsurile, în toate ameliorările de pământ și de instrumente pentru laboare...”. Apoi, în alt loc zice: „Toate părțile ce constituie averile unui popor sunt rezultatul muncii sale, iar aceasta este fântâna tuturor veniturilor, ea este elementul pe care se bazează producerea tuturor bunurilor și înmulțirea tuturor înavușirilor...”. Lucrul, munca dar, este prima încheietură din simbolul economiei naționale, munca este izvorul din care se poate scoate nutremântul unui popor cer voiește să aibă viață. Lucrul este cel dintâi și cea mai scumpă avere și pentru poporul românesc. Și cu cât un popor dispune de mai multe puteri lucrative, cu atât fântâna sa de câștig este mai mare și averea sa națională se va înmulți.

Poporul românesc, grație geniului său conservator, are destule puteri de lucru, pe lângă care este înzestrat și cu virtutea laboriozității. Cine a avut ocazia a contempla vreodată activitatea țaranului și a țărăncii române, cine l-a văzut și studiat în toate fazele activității și muncii sale, la plug, la cosit, la secerat și îmblătit, la săpat, la tăiat de lemne, la adunat, etc., nu-i va disputa nicicând această însușire; iar străinii, ca Charles Bonner, Wadtenbach ș. a., dacă și-ar fi luat osteneala a studia pe români mai de-a-proape, cred că nu cădea în viciul de a scrie despre națiunea și caracterul românesc neadevărurile cele mai cornurate. Dar ce folos, dacă aceste puteri nu se folosesc în mod național, dacă brațele românului se folosesc fără calcul, fără plan și dacă românul nu-și știe aprecia destul ostenețele și munca sa, iar instrumentele sale de lucru sunt destul de primitive. La acestea se mai asociază încă un rău, adică folosirea timpului fizic, la ce contribuie foarte mult și numărul cel mare de sărbători, parte bisericești, parte muieresti. La aceasta este timpul suprem, ca să intervină clerul

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ - II

nostru și să le reducă cât se poate mai puțin, religia, cred eu, prin aceasta nu ar suferi nimica, dar ar câștiga poporul, ar dezgropa un capital de milioane. Asemenea, tot clerul este chemat în prima linie a da poporului instrucțiune despre o economie mai rațională, atât la câmp, cât și de vite, să arate rătăcirea în care se află, când lăcomește tot mai mult la cantitate fără a reflecta la calitate. Asemenea, clerul și școlile populare au misiunea în prima linie de a lucra la stârpirea luxului, ce în multe privințe a prins rădăcini adânci în popor.

Fântâna adevărată de avere națională am avea și încă destul de abundentă, numai să o folosim în mod rațional și la timpul său, iar pe acesta să-l folosim bine, nici un minut să nu rămână neexploatat.

Însă economia națională ne instruieste mai departe, că afară de puterea lucrativă, mai există un factor ce contribuie la ameliorarea bunăstării unui popor, un factor cu a cărui desconsiderare toată munca noastră ostenitoare ar deveni zadarnică, și acest factor este cruțarea celor câștigate, parcimonia. În zadar va munci țăranul nostru zi și noapte dacă pe cele câștigate nu pune prețul convenit și dacă întreg câștigul și-l dă în schimb pentru lucruri ce nu-i aduc nici un folos, mai adeseori mari stricăciuni, de nu chiar corupție. În zadar cultivă țăranul oi, capre, vaci, etc., apoi le vinde într-un timp nepotrivit, iar din paralele câștigate în loc de a-și înmulți averea nemișcătoare, își cumpără șerpăre, curele țintuite, pieptare, cojoace ș. a., lucruri de lux fără de care ușor ar putea trăi, pentru că femeia româncă suplinește toate aceste prin diligența mâinilor sale și care pieptare, de le duce cumva judele de sat pentru dare sau jidovul pentru rachiu, le mănca moliile și țăranul rămâne cu banii dați, iar sasul sau ungurul vânzător înavuțit prin bani și muncă românească. Cu un cuvânt, toate silințele românului sunt zadarnice dacă dânsul nu-și știe acomoda pretențiile și lipsurile de viață astfel cât din cele agonisite cu multă sudoare, o parte să-i rămână totdeauna ca avere intactă, ca capital. Numai prin cruțări succesive se pot face capitaluri, din cruceri se fac florini și fin florini sutele, etc. Și când vorbesc aici de cruțare, nu înțeleg avariția, extrema cruțării, încât să-și tragă și cele mai necesare pentru viață numai pentru a face capital, ci înțeleg acel mediu ce există între avar și prădător sau risipitor.

Trebuie aduse silințele românului acolo cât consumpțiunea să nu ajungă niciodată producțiunea, câștigul lucrului lui să fie totdeauna mai mare decât lipsurile și trebuințele și așa la toată ocaziunea să-i rămână un rest din care se naște pe încetul un fond național, - deși nu cumulat - și acesta promovează progresul culturii naționale, este fântâna din care națiunea se întărește la toate luptele existenței sale. Dacă s-ar urmări acest principiu de economie, dacă românii ar da la o parte luxul și s-ar pune pe cruțat, atunci sutele de moșii românești ce le vedem căzând în mâna jidanilor, ar fi mântuite sau cel puțin ar cădea în mâini de români. Această cruțare ar face să dispară ușurările înfiorătoare, ar scăpa pe popor din mâna șarlatanilor și de corupție, ne-ar ajuta să mergem cu toate înainte. Și dacă poporul nostru nu e învățat

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ - II

cu cruțarea, inteligența română, dar în primul rând preoții și învățătorii, au obligația de a-l învăța. Aceasta se poate face prin prelecțiuni publice populare, precum cu mare plăcere vedem că s-a introdus în despărțământul Asociațiunii transilvane a Sibiului. Laudă acestui despărțământ pe care ar fi bine să-l imite și celelalte.

Este timpul suprem de a ne interesa mai mult de cultivarea și instruirea poporului. Dar se poate învăța prin preoțime, dacă acesta prin predicile sale va lăsa deoparte cele ce nu sunt de căpățâna poporului și în locul lor vor învăța pe popor lucruri de mare folos practic, între care și cruțarea averii câștigate.

Dar cel mai eficace mijloc de cruțare, după mine, este înființarea de reuniuni de păstrare și împrumutare reciprocă. De ce să nu folosim și noi de acest gigant principiu, acceptat și familiarizat la toate popoarele, la toată lumea și care este introdus chiar și la școlile populare cu scop de a învăța pe copii încă din școală la cruțare. De ce să nu ne familiarizăm și noi cu această instituție modernă și atât de salutară care, singură, a fost în stare a face minuni atât în știință, cât și cu deosebire în industrie, comerț și tehnologie, etc.? De ce să nu formăm și noi societăți de toate culorile, dar cu deosebire de păstrare și împrumutare? De ce să lăsăm ca numai străinii să guste din bunătățile acestei instituții și să se folosească adeseori de capitalele noastre în detrimentul nostru?

Aici nu înțeleg societăți mari „a la Albina”, ci mai restrânse, mai mult ținutali sau chiar comunale. Poporul sărac are puțin folos de reuniuni ca „Albina”, pentru că:

a) de o parte nu se poate face acționar cu sume așa mari;

b) nu se rentează să facă împrumuturi după cum are dânsul trebuință, de multe ori (10-20 fl.), pentru că la o atare societate numai speșele de intabulare și celelalte îi sub jumătate împrumutul.

La societăți mai restrânse:

1. Pot participa acționarii cu mai mici sume ce se pot solvi în rate lunare.

2. Cunoscându-se oamenii, unii pe alții mai de-a-proape, se pot face împrumuturi fără intabulații, ci sigur cu cavenți.

Câștigurile acestor fel de reuniuni sunt imens de mari. Și cum că acestea se pot înființa și introduce la noi oriunde cu bun succes, numai voință și interes să fie, voi proba prin un exemplu concret, prin care vorbesc faptele despre avântul ăstor fel de reuniuni de împrumut și păstrare¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XL, 1877, nr. 28 (14/26 aprilie), pp. 1-2.

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ

III

Pe la anii 1872-1873 profesorii de la gimnaziul din Năsăud au pus baza unei mici reuniuni de păstrare și de împrumut, restrânse numai pe lângă cor. Scopul acestei reuniuni fu scutirea profesorilor de a-și lega capul pe la jidani pentru sumulițe mai mici, în care pozițiune cu modestele lor salarii, pot veni adeseori și care împrumutare, abstrăgând de la interesele orbitoare, nu ar sta în armonie cu poziția de profesor. Inteligența din loc și din jur căpătând informație de acest început, stăruie că încă să fie primită în acea reuniune. Până aici avu societatea un caracter privat.

Devenind numărul membrilor din ce în ce mai însemnat, la 2 Noiembrie 1873 s-a constituit în societate publică sub numirea „Aurora”, societate de împrumut și păstrare, cu care ocazie s-a primit și un proiect de care, în luna lui Decembrie din acel an a și câștigat aprobarea ministrului de comerț.

În 15 Ianuarie 1874 s-a ținut prima adunare generală ca societate publică recunoscută, când avu 39 membri.

Las să urmeze un mic conspect statistic despre progresul reuniunii „Aurora”, începând de la 1 Ianuarie 1874 până în 1 Ianuarie 1877, specificând pentru fiecare semestru numărul membrilor și capitalele lor, capitalele alocate, numele celor ajutați cu împrumuturi și suma ce a circulat în fiecare semestru (a se vedea la urma articolului).

Acesta este progresul acestei mici societăți în decurs de 3 ani, care a început cu un capital de 937 fl. și acuma are 33.710 fl., afară de interesele căpătate după capitalele alocate cu 8%, iar după a membrilor fondatori cu 16-17% ca dividende. Uitându-ne în perspectiva dezvoltării acestei societăți, aflăm că în decursul existenței sale, a pus în circulație la poporul din acest ținut 57.422 fl. și s-au ajutat 543 inși. Ca între paranteze, observ că din aceștia nu s-au inacționat nici 20, de unde se poate vedea și solvirea promptă.

Întrebându-ne că ce ar fi făcut acei 543 inși dacă nu era „Aurora”, răspundem că ar fi fost necesități cel puțin. În mare parte, a-și băga capul pe la ușurării jidani cu sute de procente, de unde urma ca cel puțin jumătate din ei deveneau ruinați pentru totdeauna și moșiile lor căzute în mâini străine. Iaca avantajul „Aurorei”, iaca profitul particular, locale și național, cel poate aduce o reuniune de păstrare și împrumut, chiar și dacă este micuță, iaca folosul ce-l are poporul, dacă își familiarizează această utilă instituție în mijlocul său.

Crezând a face un bun serviciu celor interesați mai de aproape cu această reuniune, îmi permit a împărtăși, pe scurt, principiile care să urmează în administrarea ei.

Toată averea se administrează de un consiliu administrator, constător din 6 membri ordinari și 3 supleanți, aleși pe 3 ani, care au capital neatacabil de cel puțin 200 fl., apoi de un director, 2 amployați de casă cu cauțiune și 1 secretar. Observ că numai amployații de casă și secretarul primesc câte 2% din venitul brut al reuniunii în semn de remunerațiune, iar consiliul și directorul servesc numai gratis.

Să-mi fie scuzată indiscreția dacă amintesc numele d. căpitan în pensie Nicolae Anton, care și-a câștigat cele mai frumoase merite pentru „Aurora”, prin zelul și diligența sa

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ - III

eminentă, dezvoltată în conducerea „Aurorei” de la începutul ei până astăzi, în calitate de director, iar astăzi în calitate de director și toate aceste fără a primi cea mai mică remunerațiune.

Împrumutările se fac, pe lângă cavenți, intabulări sau cambiu, pe timp de 3 ani, putându-se prelungi încă pe 2 ani. Replătirea se poate face în rate lunare, prin care reuniunea câștigă foarte mult.

Împrumutările se fac numai la membrii cari sunt de 2 categorii, adică: ordinari sau fondatori, care au cel puțin o acțiune de 50 fl. v. a., solvirea unei acțiuni se poate face și în rate lunare de câte 3 fl. v. a.; a doua categorie de membri sunt extraordinari, care solvesc numai taxa de 5 fl. v. a. Am crezut de bine a face aceste împărțări, cu deosebire pentru cei ce poate ar dori să înființeze și pe alte locuri reuniuni de această categorie. Orientare mai detaliată își va putea procura, respectiv din statutele „Aurorei”, care se vor putea procura de la reuniune îndată ce vor câștiga aprobarea tribunalului regesc din Bistrița, necesară în urma unor modificări făcute conform noilor legi ușurării, după care aprobare se vor și tipări.

Mi-am permis a cita aici acest exemplu, voind a convinge pe oricine prin date matematice despre foloasele ce le pot presta reuniunile de împrumut și păstrare. Sunt de convingere fermă că dacă nu în fiecare opid sau chiar sat românesc, dar cel puțin în fiecare ținut locuit de români, s-ar înființa astfel de reuniuni, am câștiga mult, avuția privată și națională ar crește cu o repeziune mare. Pe deoparte s-ar îndemna poporul prin exemple atrăgătoare, care totdeauna sunt mai instructive, la cruțare, la depunerea unor părți din capitalele câștigate; iar de altă parte s-ar scuti sute și mii de familii de ruinare, s-ar scoate din ghearele cămătarilor. Procedând pe această cale, peste tot locul am vedea cu ochii înaintarea din pas în pas și ameliorarea avuției poporului și în acest mod am pune baza cea mai sigură și la edificiul progresului cultural al națiunii.

Învățând poporul nostru la folosirea timpului fizic și la o economie rațională în toată privința, îndemnându-l și învățându-l că din cele câștigate prin munca grea, o parte să o depună la o reuniune de păstrare în orice privință cu destulă garanție și securitate și să o păstreze pentru alte timpuri sau ca o fântână de avere, făcând acest semn de credință, ca sub împrejurările actuale facem cea mai bună politică națională. Și ce am putea lucra noi, astăzi, mai rațional, decât cercând pe toate cărările posibile de a ne înmulți și conserva averea națională și prin aceasta a ne ridica școli și a ne îmbunătăți întreg învățământul național, a ne ajuta înaintarea literaturii și culturii naționale, care sunt murii cei mai puternici, singuri abili de a rezista la orice atacuri la câte ar fi expusă națiunea română?

Ce am putea întreprinde și lucra mai practic decât acestea? Într-un timp în care pe cale politică suntem lipsiți de orice teren de activitate, când în țara noastră suntem lipsiți de dietă, unicul loc de a ne putea înțelege, discuta și prin aceasta ameliora referințele noastre patriotice și a ne întări elementul de viață, într-un timp în care națiunea română iar se considera de paria în patria sa, iar limba și literatura noastră este persecutată până în sanctuarul școlii și a referințelor noastre sociale, într-un timp când adevărul, dreptatea, libertatea și toate ideile cele mai sfinte sunt numai cuvinte insultate și substituite cu minciuna, nedreptatea și absolutismul cel mai teroristic, tendențios și monstruos, într-un timp ca acesta în toată privința anormal - nimica nu este mai rezonabil și mai promițător de succes, decât de a înlocui pasivitatea politică cu cea mai intensivă și potențată activitate pe terenul economiei naționale a instrucțiunii poporului și a promovării literaturii și culturii naționale.

CEA MAI BUNĂ POLITICĂ ROMÂNEASCĂ - III

Dacă părintescul nostru regim de astăzi ne exclude sistematic de la orice ram al vieții publice, dacă posturile publice ocupate de români încep a se ocupa toate cu de-ai lor, etc., să le dăm bună pace, să așteptăm timpuri mai bune care trebuie să sosească, pentru că așa postuleze ordinea naturii și a vieții omenești. Să le dăm pace în politica lor, dar cu atât să lucrăm mai mult pe terenul indicat al economiei, al culturii și instrucțiunii populare.

Aceasta este astăzi, după mine, cea mai bună politică ce trebuie să urmărim¹.

Semestrul și anul despre care s-a făcut raport	Numărul membrilor cu finele semestrului	Capitalul membrilor		Capitalul alocat		Capitalul întreg al reuniunii		Numărul celor ajutați cu împrumuturi	Suma ce a circulat în decursul semestrului
		Fl.	Cr.	Fl.	Cr.	Fl.	Cr.		
Semestrul II 1873 de la 1 iul. până la 31 dec. 1873	39	937	91	-	-	937	91	-	-
Semestrul I 1874 de la 1 ian. – 1 iul. 1874	48	2281	82	2090	91	4372	72	40	4300
Semestrul II 1874 1 iul. – 31 dec. 1874	62	3787	82	3677	02	7464	84	50	5393
Semestrul I 1875 de la 1 ian. – 1 iul. 1875	79	6760	60	8071	29	14831	89	101	12663
Semestrul II 1875 1 iul. – 31 dec. 1875	116	9601	06	10889	38	20590	44	111	11411
Semestrul I 1876 de la 1 ian. – 1 iul. 1876	120 ²	16396	14	12676	27	29072	41	133	12978
Semestrul II 1876 1 iul. – 31 dec. 1876	118	18474	20	15236	-	33710	20	108	10677
TOTAL								543	57422

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XL, 1877, nr. 29 (18/29 aprilie), pp. 1-2 (ultimele trei articole sunt semnate cu pseudonimul *Publiu*).

² Aici notez ca cu contopirea tribunalului regesc și a districtelor Bistrița, Năsăud și respectiv cu transmutarea acestora, reuniunea a pierdut foarte mult.

COMUNISM

CÂTEVA MĂRTURII DESPRE ORGANIZAȚIA „SUMANELE NEGRE”

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Pornită inițial ca o acțiune îndreptată contra trupelor sovietice, Mișcarea Națională de Rezistență și-a îndreptat forța contra regimului comunist, ajungându-se ca, într-un final, să susțină monarhia și să caute adăpost pentru Regele Mihai I.

La început, „Mișcarea de Rezistență” s-a manifestat doar în zona muntoasă și deluroasă a Transilvaniei. Treptat, ea s-a extins și în Oltenia, Muntenia, Dobrogea și nordul Bucovinei, membrii ei beneficiind de „concursul, complicitatea tacită a populației, în special a celei rurale, care i-a adăpostit sau le-a înlesnit ascunderea și alimentarea și le-a găsit gazde noi, etc.”.

Pornită, inițial, ca „o acțiune îndreptată contra trupelor sovietice”, așa cum apreciau organele informative române, Mișcarea Națională de Rezistență și-a îndreptat rapid activitatea „contra partidului și regimului comunist”.

La 1 iunie 1945, în cadrul organizației, a fost înființată „Divizia Sumanelor Negre”, ca „unitate de apărare națională”, având ca scop „intrarea la momentul oportun în acțiune pentru salvarea țării de la prăbușire și comunizare. „Divizia Sumanelor Negre” și-a concentrat activitatea în zonele Cârlibaba, Iacobenii, Dorna, Năsăud, Rodna, Ilva Mare și în masivul muntos Căliman, la Est de Colibița¹.

Unele mărturii despre această organizație le găsim scrise și în ziarul comunist „Lupta Ardealului” ce apărea la Cluj. Se făcea referire la unii membri maniști, ca membri ai „Sumanelor negre”.

Partidul Național Țărănesc a ținut o ședință în localul parohiei greco-catolice din Bistrița în ziua de 7 august 1946, deși PNT-ul aveau propriul lor sediu. În acea zi era zi de târgul săptămânal și erau veniți mulți țărani. Aceștia au fost manipulați, fiind informați că se ține o adunare secretă în biserică. Aceștia au mers să verifice la biserică acest fapt, fiind „indignați” că biserica a fost transformată într-un „sediul politic subversiv”. Se afirma, în ziar, că preotul greco-catolic s-ar fi aflat în fruntea unei bande înarmate care ar fi tras în mulțime. Mai erau acuzați cei aflați la ședință ca

¹https://adevarul.ro/locale/constantina/istoria-miscarii-nationale-rezistenta-civili-inarmati-munti-actiuni-sustinerea-regelui-mihai-i-1_5a12d4905ab6550cb85965dd/index.html.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

fiind elemente legionare, observându-se printre ei Leonida Pop, fratele avocatului Aurel Pop arestat ca șef al organizației teroriste „Sumanele negre” și frate cu Mitriță Pop, tot șef în această organizație, dispărut și dat în urmărire. Mai erau acolo notarul public Ion Luca din Năsăud, fiind acuzat ca fiind un „fascist notoriu”, că a adăpostit în casa lui pe vestitul Ilie Lazăr și și-a transformat casa în sediu clandestin al „Sumanelor negre”. De față, se scrie în articol, că a fost și un cârciumar din comuna Salva, pe nume Filip care cu alții dintre cei prezenți au reușit să dispară¹.

Într-un alt articol era prezentat procesul studenților care au răspândit manifeste cu ștampila organizației „Sumanele negre”. Acuzați de aceste fapte au fost: Stolneanu Ilie, Lorințiu Alexandru, Pop Ioan, Gabor Ioan, Maloș Florica, Căpâlna Ana, Brătescu Alexandru și Mihali Gavrilă. Aceștia erau acuzați că au fost duși în eroare, fiind victime ale „educației istoricilor”.

Manifestele au fost găsite, în urma unor percheziții, la locuința studentului Pop Ioan, domiciliat în Someșeni. La interogatoriu, Pop Ioan a declarat că a primit manifestele de la studenta Maloș Florica cu prilejul unei reuniuni de la Colegiul academic. La rândul ei, Maloș Florica a declarat că a primit manifestele compromițătoare de la profesorul Mitică Oprea din Piatra Neamț cu care s-a întâlnit întâmplător pe stradă. A crezut că sunt manifeste cu caracter național, nu a apucat să citească conținutul lor, de aceea a acceptat răspândirea lor. Totodată le-a introdus și în caietul studentei Căpâlna Ana. Caietul acesteia i-a fost „smuls” căzând din el manifestele, atunci văzând că poartă ștampila „Sumanelor negre”.

Ceilalți acuzați au dat aceleași declarații, declarând la unison că nu au auzit până atunci de această organizație. Singura excepție a fost Mihali Gavrilă care a mărturisit că a auzit odată pe tren vorbindu-se de „Sumanele negre”.

Maloș Florica a recunoscut că a înmănat personal asemenea manifeste, informându-se în prealabil dacă erau mulți maniști în Someșeni.

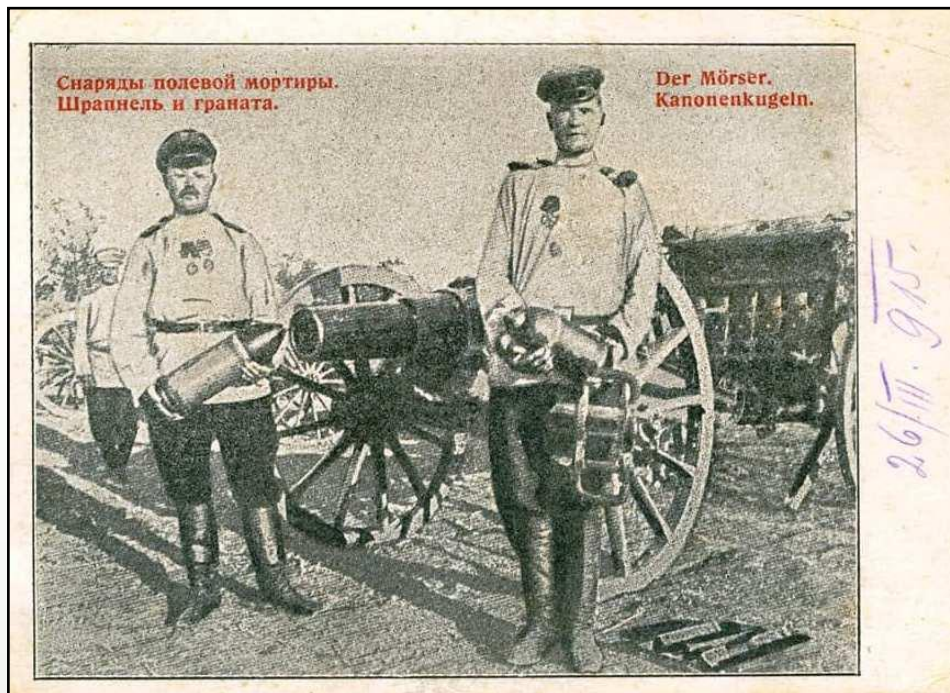
Mihali Gavrilă a declarat la proces că a răspândit manifeste prin universitate și în Mănăstur, îndrăznind să afirme că „nu există presă liberă” care să publice asemenea scrieri.

Se spunea în ziar că acest proces va mai continua, iar din desfășurarea lui reieșea tot mai mult legăturile dintre organizațiile teroriste și partidele istorice².

¹ *Lupta Ardealului*, Cluj, 1946, nr. 2, p. 1.

² *Ibidem*, nr. 30, p. 3.

Canonieri la obuzier

Dorite Nănașule!

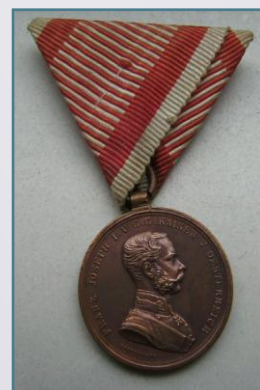
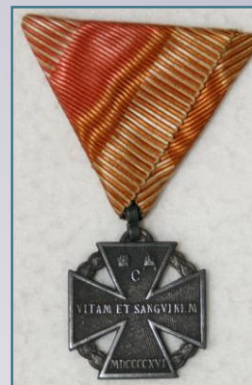
Aseară sosind de la slujbă, am avut o rară, ba nespusă bucurie când am aflat 2 fotografii una trimisă de soția mea și cartea Dtale cu școala. Vă mulțămesc mult de atențiunea și de gândul fericit de a-mi face această bucurie. Nu inzist asupra acestui lucru și numă cetind în explicarea bucuriei mele, căci deja Dvoastră când mi-ați trimes fotografia școalei, va'ți dat seama de fericirea ce o am când privesc cele 4 ferești* de la stânga...Atâta pot zice, că bucuria și fericirea mea este cu mult mai mare decât v-ați închipuit!...Resalut și eu pre toți câți au avut bunăvoința să mă salute subscriindu-se în cartea Dtale. Sărut mâinile nănașei. Vă mai mulțămesc odată de bucuria ce mi-ați procurat și vă salut cu dor.

Adresată de Iustin Sohorca, din Regimentul 63 Infanterie Bistrița, domnului învățător Ioan Marcu, din Sângeorz-Băi.

*ferești=ferestre, geamuri.

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond Învățător Ioan Marcu – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografiile și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229